

יחידה 1: הרצל אמר - אנחנו עושים?

אחד המושגים המזוהים ביותר עם בנימין זאב הרצל הוא 'חזון'. לא בכדי נקשרה דמותו של הרצל עם מושג זה. הרצל האמין באפשרות הקמתה של מדינה יהודית גם בזמן שרבים ראו בכך חלום שאינו בר-מימוש, ותיאר בכתביו את דמותה העתידית.

המפגש עם סיפורו של הרצל הנו מפגש עם יחיד שחלם חלום של רבים וניסה להגשימו. במידה רבה ניתן לומר שאנו, החיים במדינת ישראל, הננו הגשמת חלומו. לא תמיד קל לנסח חלום או חזון ולא תמיד מזדמן לנו לעסוק בכך בשטף החיים.

כעת, לפני המפגש עם חזונו של הרצל שאליו נתוודע בסרט ובמהלך יחידה זו, ניתנת לנו ההזדמנות לכך.

עבודה אישית

1. איך היית רוצה שמדינת ישראל תיראה בעוד 20 שנה? כתבו את חזונכם למדינת ישראל.
2. לאחר הצפייה בסרט, שתפו את חבריכם ברשמים שלכם.
3. באלו תחומים קיימת הסכמה? אלו תחומים עקרוניים עולים בסרט ולא נתתם עליהם את הדעת?

חשוב לדעת!

הרצל כתב שני ספרים העוסקים במדינה היהודית: 'מדינת היהודים' ו'אלטנוילאנד'.

במדינת היהודים, שהופיע בפברואר 1896, התווה הרצל את הדרך להקמת מדינה יהודית עצמאית. בחודשים שקדמו לכתיבת הספר התגבשה בלבו של הרצל האמונה כי מדינה עצמאית היא הפתרון היחיד למצוקת העם היהודי. לאחר שניתח לעומק את מצבו של העם, הוא הבין שהיהודים, החיים בפזורות העולם כקבוצת מיעוט חריגה ומדוכאת, יוכלו לשפר את מצבם ולהתמודד עם תופעות עוינות של אנטישמיות רק כשיקימו מדינה עצמאית אשר תזכה להכרה וערבות מהמעצמות הגדולות.

במדינת היהודים הוא שרטט את המהלכים המדיניים הנדרשים לכך ואת הפעולות הנחוצות כדי להכין את הקרקע לייסוד מדינה יהודית. החיבור מהווה למעשה תכנית מקדימה, המפרטת אלו צעדים מעשיים יש לבצע כדי לאפשר את התנאים להקמת המדינה.

מדינת היהודים אינו רק תכנית להקמת מדינה אלא מעבר לכך, זהו ניתוחו של הרצל על מצבם של היהודים, כשמסקנתו החד משמעית היא שיש רק פתרון אחד לבעיית היהודים, והוא: הקמת מדינה עצמאית.

אלטנוילנד, שראה אור ב-1902, הוא רומן אוטופי המתאר את אופייה ודמותה של המדינה העתידית. הרומן משקף, למעשה, את האופן שבו ראה הרצל בעיניו את המדינה הרצויה, וכיצד חלם שתיראה המדינה מבחינה חברתית, כלכלית, מדינית ותרבותית.

במרכז הרומן שני אנשים, לוונברג וקינגסקורט, המבקרים במדינת ישראל העתידית ומוקסמים מצביונה הייחודי. השניים, המסיירים בה מספר עשורים לאחר שהוקמה, מופתעים לגלות מדינה משגשגת ונאורה, בעלת הישגים מרשימים בתחומי החקלאות והטכנולוגיה, המקיימת חיי תרבות עשירים. הם מתרשמים מן האוכלוסייה המגוונת, המתנהלת בהרמוניה תחת חוקי דת ומשטר סובלניים, כשאזרחיה השונים נהנים מחיי רווחה, תנאים סוציאליים ושוויון הזדמנויות.

בחלק זה של הסדנה תכירו את חזונו של הרצל ועמדותיו בתחומים שונים, מתוך כתביו:

עבודה קבוצתית

בחרו כרטיס אחד מהכרטיסים הבאים, קראו אותו ודונו בשאלות שבסופו.

עליכם להגיע להסכמה קבוצתית ועמדה משותפת. הציגו את עמדת הרצל ועמדת הקבוצה בכרזה, שאותה תסבירו במליאה.

אם לא הגעתם להסכמה כקבוצה, הסבירו מדוע.

כרטיס מספר 1: עבודה

"יום העבודה הרגיל הוא יום-שבע-השעות!"

אין זאת אומרת כי רק שבע שעות ביום ייגדעו עצים, תיחפר אדמה, תוסענה אבנים... בקיצור, תעשינה כל מאה המלאכות. לא. יעבדו 14 שעות, אבל גדודי העבודה יחליפו אלה את אלה כל 3.5 שעות... יום שבע השעות! הוא מאפשר 14 שעות עבודה כלליות- יותר מזה לא ניתן לדחוס ליום אחד. אני גם משוכנע שיום-שבע-השעות הוא בר ביצוע בהחלט..." (עמ' 34, מדינת היהודים)

קיצור יום העבודה

בתקופתו של הרצל עבד הפועל הממוצע 12-14 שעות. ב 1919 יצא "ארגון העבודה הבינלאומי" בקריאה לצמצומו ל 8 שעות יומיות. היום, עובד הגבר הישראלי הממוצע כ-8 שעות ביום, מעט מעל הממוצע העולמי.

מה דעתכם על מקומה הראוי של העבודה בחברה? האם העבודה היא ערך בפני עצמו? האם כדי שחברה תתקדם, עליה לשים במרכז את ערך העבודה או ערכים אחרים?

אילו ערכים מנסה הרצל להגשים באמצעות קיצור יום העבודה? מה דעתכם על כך?

כרטיס מספר 2: שיטה כלכלית

"...שיטה כלכלית של הדדיות... זוהי צורת הביניים בין היזמות הפרטית ובין השיתופיות. היא לא גוזלת מהיחיד את ההנעה להשגת הרכוש הפרטי ואת ההנאה ממנו, ועם זאת היא לא מונעת ממנו להתגונן, בשיתוף עמיתיו, מפני העליונות הקפיטליסטית. הסרנו את הקללה שרבצה על העניים וחסילנו את המצוקה האבסורדית שלהם: הם הרי השתכרו פחות מהעשירים ושילמו יותר על כל דבר..." "אלט", 71

אילו ערכים מנסה הרצל להגשים בחלום זה?

הרצל התלבט בין שתי השיטות הכלכליות המובילות אז והיום:

הקפיטליזם המאמין בחירות הפרט להגיע למקסימום רווח ובזכותו על רווח זה,

והסוציאליזם המאמין שתפקיד המדינה לכוון את המשק הכלכלי על פי צרכיה וליצור שוויון בין אזרחיה, תוך הקטנת הפערים הכלכליים.

באיזו מהשיטות בוחר הרצל? באיזה סוג של מערכת כלכלית אתם מרגישים שאנו חיים היום? איזו שיטה אתם מעדיפים? מדוע?

אילו ערכים חברתיים הייתם רוצים שיתממשו במדינת ישראל כיום?

כרטיס מספר 3: תרבות ושפה

“...אתם בטח עייפים מהנטיעה.

קודם כל כדאי שתנוחו! בערב, אם תרצו, נלך לתיאטרון, לאופרה, או לאחת ההצגות בשפה האנגלית, הצרפתית, האיטלקית או הספרדית.

...החודש מבקרות בחיפה להקת תיאטרון צרפתי מצוינת והלהקה הטובה ביותר באיטליה, אבל אני מתארת לעצמי שמחזה יהודי יעניין אתכם יותר.”

“- יש מחזות יהודיים?”

התעניין פרידריך בפליאה. (האלטנוילאנד)

“אולי יחשוב מישהו, שיהיה בכך משום קושי, שאין לנו עוד שפה משותפת. הרי איננו יכולים לדבר זה עם זה עברית.

מי מאתנו יודע עברית במידה מספקת, כדי לבקש בשפה זו כרטיס רכבת? זה לא קיים... כל אחד יחזיק בשפתו שהיא המולדת היקרה של מחשבותיו...אנו נישאר גם “שם” מה שהננו עתה, כשם שלעולם לא נחדל לאהוב מתוך צער וגעגועים את ארצות- מולדתנו שמהן גורשנו...השפה השימושית ביותר בתקשורת הכללית תהיה מאליה, ללא כפיה, לשפה הראשית. אכן קהיליית העם שלנו היא יחידה ומיוחדת במינה. בעצם אנו מזהים עצמנו כמשתייכים יחד רק לפי אמונת אבותינו...” (הרצל, מדינת היהודים, 62)

הרצל לא האמין בתחיית השפה העברית, אך ראה בדמיונו תחייה של תרבות עברית מקורית לצד שגשוג התרבות האירופאית בארץ.

האם הרצל טעה?

מדוע התרבות המקורית הייתה כה חשובה להרצל, ומדוע דווקא התרבות האירופאית?

מה מייצגת בעיניכם השאיפה להתחדשות השפה והתרבות?

ספרו להרצל מה קורה כיום בארץ, מבחינת השפה והתרבות.

כרטיס מספר 4: מעמד האישה

בתום הארוחה קמה מרים ממקומה ומיהרה לבית הספר. אחרי שיצאה ענה דוד על שאלתו של לבנברג: "כן, היא מורה. היא מלמדת אנגלית וצרפתית בתיכון לבנות. קינגסקורט רטון: "אז מה, הבחורה האומללה צריכה לסבול את מקצוע ההוראה?" דוד קלט את התרעומת שהסתתרה בדבריו וקיבל אותה בחיוך. "היא לא עושה את זה לשם הפרנסה. מצבי הכלכלי מאפשר לי לדאוג לה לכול. אבל מוטלות עליה חובות והיא ממלאת אותן בשמחה, כי לצדן יש לה זכויות. בחברה החדשה שלנו לנשים יש שוויון זכויות מלא". "לכל הרוחות!" "זכות הנשים לבחור ולהיבחר מובנת אצלנו מאליה. הן עבדו יחד אתנו בבניית המוסדות, וההתלהבות שלהן מהחזון המשותף המריצה את הגברים. זו הייתה כפיות טובה איומה מצדנו לדחוק אותן למטבח או לחדר המיטות, כמו באיזשהו הרמון... אנחנו לא כופים על אף אחד להיות חבר בחברה החדשה שלנו, וגם מי שמתקבל אליה לא חייב לממש את זכויותיו. הדבר תלוי ברצונו החופשי. לא הכרת באירופה גברים שלא גילו כל עניין בבחירות? שמעולם לא הלכו לקלפי ושלא היו מוכנים להעמיד את עצמם לבחירה בעד שום הון שבעולם? ובכן, ככה זה גם עם זכות הנשים לבחור ולהיבחר בחברה החדשה שלנו. ושלא תחשוב שהבית נפגע כתוצאה מכך. אשתי, למשל, אף פעם לא הולכת לאסיפות..." (הרצל, אלטנוילנד, 62)

זכות הצבעה לנשים

המאבק העולמי למתן זכויות הצבעה לנשים החל ב-1848 ונחל הצלחה מוגבלת ביותר בתחילתו. המדינה הריבונית הראשונה שהעניקה זכות זו הייתה ניו-זילנד, ב-1893. באנגליה הוענקה ב-1918 זכות בחירה לנשים נשואות מעל גיל 30, וב-1928 הוענקה זכות בחירה והצבעה מלאה. בארה"ב זכות זו הוענקה ב-1920, בצרפת ב-1944, ובשווייץ רק ב-1971. קטע זה של הרצל פורסם ב-1902.

האם חזונו של הרצל בתחום זה, בתקופה בה לא הייתה לנשים זכות

הצבעה באף מדינה בעולם, התגשם?

מהו המצב הנוכחי של נשים בישראל? מה הייתם משנים?

כרטיס מספר 5: הערבים בישראל

"...מה קרה לתושבים המקומיים, לערבים המוסלמים, שהיו חסרי אמצעים?"
"...בכל העולם לא היה מקום עני ומעורר רחמים יותר מכפר ערבי בפלשתינה של סוף המאה ה-19.
האיכרים גרו בבתי חומר עלובים שלא היו ראויים אפילו למגורי בעלי חיים.
הילדים שכבו עירומים ומוזנחים ברחובות וגדלו ללא השגחה.
היום חייהם השתנו.

הם הפיקו תועלת ממוסדות הרווחה המצוינים אם רצו בכך ואם לא... האנשים המסכנים האלה מאושרים היום הרבה יותר מפעם.

הם אוכלים טוב יותר, הילדים שלהם בריאים יותר והולכים לבתי ספר. אמונותיהם ומנהגיהם הישנים לא הלכו לאיבוד: הם רק זכו בחיים נוחים וטובים יותר

"אתם באמת מוזרים, אתם המוסלמים! אתם לא חושבים שהיהודים הם זרים שפלטו לארצכם?"
"אלוהים, איזה דברים מוזרים יש לך בראש!" ענה רשיד. "אתה היית מתייחס למישהו שלא לקח ממך כלום, אלא רק נתן לך, כמו אל גנב?"

היהודים עשו אותנו עשירים יותר, מדוע שנכעס עליהם? הם חיים אתנו כמו אחים, מדוע שלא נאהב אותם? ... שנינו מתפללים בבתי תפילה שונים לאותו האלוהים... (הרצל, אלטנוילנד, עמ' 98-99)

"תן לי לומר לך שחברי ואני לא מבדילים בין בני האדם. אנחנו לא שואלים את האדם לאיזה גזע או לאיזה דת הוא שייך. הוא צריך להיות בן אדם, זה הכול מבחינתנו." (אלטנוילנד, הרצל, עמ' 57)

איך רואה הרצל את החיים המשותפים של יהודים וערבים בישראל?

מה היה אומר אילו היה רואה את המציאות היום - האם היה משנה

את חזונו? האם היה חושב שאפשר ליצור מציאות אחרת?

מה החזון שלכם בתחום זה?

כרטיס מספר 6: דת והנהגה

לכל חבורה הרב שלה, ההולך עם קהילתו. הכל מתארגנים לחבורות ללא כפייה. החבורה המקומית מתלכדת סביב לרב... הרבנים יהיו הראשונים שיבינו אותנו, הראשונים שיתלהבו לענייננו ומעל הבימה ילהיבו את האחרים. אין צורך בכינוס אסיפות מיוחדות רבות-מלל. ישבצו זאת בעבודת הקודש, וכך יאה. אנו מכירים את ההשתייכות-יחד שלנו רק באמונת אבותינו, שכן מזה זמן רב קלטנו לתוכנו קליטה בל תימחה את לשונם של לאומים שונים... ישאל יתפלל בעדנו, ובעד עצמו..."

(הרצל, מדינת היהודים, 48)

רבי שמואל היה זקן כפוף קומה. היה לו אופי מתון מאין כמוהו... רבי שמואל היה המורה הרוחני של אנשי כפר חדש, אשר רובם עלו ארצה מרוסיה והחלו להיאבק באדמה הזקנה, ליישב ולעבד אותה... הוא נודע בחכמתו ובידאת השם שלו וזכה בכבוד רב בזכותן ובזכות צניעותו... (הרצל, אלטנוילנד עמ' 107)

ובכן, כלום תהיה לנו לבסוף תיאוקרטיה (שלטון דתי)? לא! האמונה מלכדת אותנו, המדע עושה אותנו חופשיים. על כן, לא ניתן כלל לדחפים תיאוקרטיים על אנשי הדת שלנו להרים ראש. אנו נדע להחזיקם בבתי הכנסת שלהם, כשם שנחזיק את צבא הקבע שלנו בקסרקטינים. צבא וכהונה יכובדו מאוד, כדרוש וכראוי לתפקידיהם היפים. בענייני המדינה, עם כל הערכתה כלפיהם, אל להם להתערב, פן יביאו עליה קשיים מבית ומבחוץ. (הרצל, מדינת היהודים, 107)

הרצל התלבט בנוגע למקומם של הרבנים ואנשי הדת והרוח בהנהגת הציבור.

אלו אפשרויות עמדו בפניו?

באיזו מידה התגשמו רעיונותיו בנושא זה?

מי הייתם רוצים שיהיו המנהיגים של העם מלבד הפוליטיקאים?

מדוע?

כרטיס מספר 7: שירות ל'אומי

"...את כח האדם הטיפולי אנחנו מספקים באמצעות מערכת חובות שמוטלות על החברים. כל אנשי החברה החדשה, גברים ונשים, חייבים להקדיש שנתיים מחייהם לשירות הציבור, בדרך-כלל בין גיל שמונה עשרה לעשרים, לאחר סיום הלימודים". (אלטנוילנד, הרצל, 65)

האם חברה שיש בה חובת התנדבות לשירות לאומי היא חברה שונה מחברה שאין בה חובה כזו? מדוע?

כיצד משפיע הגיוס לצבא על החברה שלנו בהקשר זה? האם שירות צבאי הוא שירות לציבור?

הציעו פעולות התנדבותיות אפשריות לשירות לאומי במדינת ישראל כיום.

הסבירו איזה שינוי אתם רוצים לחולל בפעילויות אלה?

כרטיס מספר 8: חינוך

"...אלה תלמידים מאחד מבתי הספר שגובלים בגן. מביאים הנה כיתות שלמות, לפי התור, להתאמן במשחקי כדור. אנחנו רואים בספורט ענף חשוב להתפתחות הנוער – לא פחות מלימודים."
"נראה שאלה ילדי עשירים, נכון? הם לבושים בבגדים יפים כל כך ומסודרים..."

"לא אדוני!" ענה הפקיד. "אלה ילדים של אזרחים מכל שכבות האוכלוסייה. בבתי הספר אין הבדל בין הילדים- לא בביגוד ולא בשום דבר אחר, פרט להבדלים בכשרון ובחריצות. החברה החדשה שלנו לא דוגלת בשוויוניות. כל אחד מקבל שכר לפי עמלו ופועלו. לא חיסלנו את התחרות אבל תנאי הפתיחה שווים לכולם... כולם שווים בנקודת המוצא, אבל לא בסיום... אנחנו מעניקים לכל דור חדש אפשרות להתחיל מהתחלה. הלימודים בבתי הספר, החל מבית הספר היסודי ועד ל'אוניברסיטת ציון', אינם עולים כסף, והילדים נדרשים ללבוש תלבושת אחידה עד תום בחינות הבגרות בתיכון". (אלטנוילנד, הרצל, 211)

מה הם הערכים החשובים להרצל בתחום החינוך?

מחלוקות בתחום זה קיימות במדינת ישראל עד היום. כיצד, אתם, הייתם מנסחים את חזון המדינה בתחום זה? האם אנו קרובים למימוש חזונו של הרצל?

האם חזונו יכול להתממש?

חזרו ועיינו בדפים שבהם כתבתם לפני הסרט את חזונכם האישי לגבי מדינת ישראל בעוד עשרים שנה. האם הנושאים שהעליתם דומים לחזונו של הרצל? לאלו מבין הנושאים שבהם עסק הרצל התייחסתם כשניסחתם לפני הסרט את חזונכם האישי? דונו בדברים שעלו במליאה.

חזון מול מציאות:

1. הרצל מגיע לכיתתכם. התחלקו לשתי קבוצות:

קבוצה א: עליכם לשכנע את הרצל שחזונו התגשם במדינת ישראל של היום. הביאו דוגמאות.

קבוצה ב: עליכם להקשות על הרצל ולעמת אותו עם המציאות בימינו. נסו לשכנע אותו שהמציאות בישראל היום רחוקה מחזונו, ואף מנוגדת לו. הביאו דוגמאות.

הציגו במליאה את טיעוניכם ודונו בהם.

מי משכנע יותר?

מי צודק יותר?

עבודה אישית:

א. קראו את השיר של "הדג נחש" – גבי ודבי:

גבי ודבי/ הדג נחש

מילים: שאנן סטריט, גיא מרגלית, אמיר בן עמי, משה אסרף, דודוש קלמס, יאיא כהן אהרונוב ושלומי אלון
לחן: גיא מרגלית, אמיר בן עמי, משה אסרף, דודוש קלמס, יאיא כהן אהרונוב ושלומי אלון

...הדג נחש עושים היפ הופ ציוני

הרצל נשען על המעקה מה זה בשאנטי,
איך שראיתי אותו נהיה לי אנטי.
לא מתבייש להסתלבט, כאילו כלום, בארץ הכל עולה באש.
מה הוא סתום?!.....

גבי אמר "שתוק, שחק אותה קול"
אבל לא התאפקתי, והטחתי בחוזה המדינה בלי בושה את כל פרטי המציאות הישראלית העגומה והקשה:
אני סיפרתי - על תאונות הדרכים
וסיפרתי - על שביתת הנכים
אני סיפרתי - על רבע מליון מובטלים
וסיפרתי - על פוליטיקאים מושחתים
הרצל לא הגיב, וחיך חיוך רחב.
את יד ימין תחב לכיס מכנסיו.
ניסיתי להדגיש שאין שלום אין ביטחון ונמאס לחיות בחרדה,
הרצל שם לי קרטון על הלשון ואמר:
"אם תיקחו אין זו אגדה."

ענו על השאלות:

- אילו תחושות מעורר בכם השיר? מדוע?
- האם לדעתכם המציאות של ימינו באמת כה רחוקה מחזונו של הרצל? נמקו
- האם, לאחר שבחנתם את חזונו של הרצל בעצמכם, אתם מסכימים עם ההטחה בפניו של הרצל ש"המציאות עגומה"?
- נוכח המציאות בימינו, האם אתם סבורים שטוב היה אם הרצל לא היה חוזה את המדינה? איפה הייתם היום במקרה כזה, לאור ההיסטוריה המשפחתית שלכם?
- מה הייתה הכוונה של מחברי השיר בכתיבתו? מדוע הם אומרים שזה "היפ-הופ ציוני"?
- אילו היה הרצל שומע את השיר, כיצד היה מגיב לדעתכם?

דיון מסכם

בחרו אחת מהשאלות הבאות והציגו עמדתכם במליאה:

- על פי ההתנסות שלכם והיכרותכם עם חזונו של הרצל, האם לדעתכם רצה הרצל 'מדינה יהודית' או 'מדינה ליהודים'? נמקו
- באיזו מידה אנו לוקחים כיום את עובדת היותנו מדינת היהודים כמובנת מאליה? האם קיומה של מדינה יהודית חיוני היום כפי שהיה לפני מאה שנה? מה היה קורה לולא הייתה מדינה יהודית היום?
- האם אתם מסכימים עם חזונו של הרצל שלפיו על ישראל להיות 'חברת מופת', או שלדעתכם עליה להיות מדינה כשאר המדינות?
- האם אתם סבורים שחשוב שלכל אזרח במדינת ישראל יהיה חזון אישי לגבי המדינה, או שדי בכך שהמנהיגים יעסקו בחזון? האם אתם רואים עצמכם מחויבים לנסות להגשים את חזונכם האישי לגבי מדינת ישראל? אם כן, כיצד? אם לא, מדוע אין בכך צורך לדעתכם?
- מה מעורר בכם המפגש עם חזונו של הרצל? האם הוא מרפה את ידיכם או מעורר אתכם לפעולה? האם הוא מעורר אתכם לחלום את חלומכם שלכם?
- מה הוסיף הלימוד על חזון הרצל לחזון שניסחתם בתחילת היחידה?
- אם יש לכם חזון אישי לגבי המדינה, איך אתם יכולים לקדם אותו?

יחידה 2: הדגל שלי

סמלים וסמלילים כתקשורת ויזואלית

לוגו (בעברית **סמליל**) הוא אלמנט גרפי, איור או עיבוד טקסט שנוצר או עובד במטרה לסמל ולייצג גורם מסוים (בדרך כלל, ארגון, חברה או מוצר) ולהיות מזוהה עימו בתודעת הקהל הרחב או גורם אחר.

עבודה אישית:

1. בחרו סמליל אחד מתוך הסמלילים הבאים:

2. נתחו את הסמליל שבחרתם: מה מייצג הסמליל שבחרתם? מהו הרעיון, שאותו מקדם הסמליל? ראו דוגמה לניתוח סמליל בית"ר ירושלים:

עבודה קבוצתית

- עצבו סמליל עכשווי למדינת ישראל ותנו דעתכם לשאלות הבאות:
האם הסמליל שאתם יצרתם מבטא מציאות קיימת או ערכים/חזון?
- הציגו את הסמליל שלכם במליאה. הסבירו אותו ודונו בקשיים שבהם נתקלתם.

הסמל מורכב ממנורה ואריות משני צדדיה, מסגרתו היא בצורת מגן וצבעיו הם שחור וצהוב. קבוצת בית"ר הראשונה הוקמה על ידי פעילי התנועה הפוליטית בית"ר: "ברית הנוער העברי על שם יוסף טרומפלדור", זוהי תנועת הנוער של התנועה הרוויזיוניסטית לפני הקמת המדינה. התנועה נקראה על שמו של יוסף טרומפלדור, המסמל גבורה יהודית בעת החדשה, ועל שמה של עיר-המצודה ביתר, המסמלת גבורה יהודית בעת הישנה. על מנת לשמר את שמה של המצודה, מאויית השם טרומפלדור בת'.

השם נקבע על ידי זאב ז'בוטינסקי. המנורה של סמל קבוצת הכדורגל היא נגזרת של סמלה של בית"ר שנקבע לפי סמל הגדודים העבריים. המנורה הינה סמל יהודי עתיק היוצר הקשר מידי לבית המקדש בירושלים מהיותו מבוסס על מנורת הזהב שהייתה בבית המקדש (ולפני כן - במשכן). המנורה מתקשרת באופן חזותי לפולחן, לדת, ולגלות העם היהודי מארצו. המנורה מסמלת את המאבקים ואת ההמשכיות מהעבר לעתיד.

יש הרואים באור המנורה סמל לרעיון של עם ישראל כאור לגויים, ויש המוצאים באור המנורה סמל לתקווה. האריה הוא סמל של ריבונות, כוח, עוצמה וגבורה. סמלו של שבט יהודה היה אריה, לפי ברכת יעקב: "גור אריה יהודה". בית דוד אימץ את האריה כסמלו. סמל זה מתקשר עם שלטון, ואיננו סמל יהודי דווקא. הצבעים שחור וצהוב בעולם החי פירושם אזהרה, האמירה שהצבעים משדרים היא: "אני מסוכן על תטרוף אותי".

מטרתם של בעלי חיים בעלי צבעים אלה (הדבורה למשל) היא לחנך את טורפיהם, כך שלאחר חוויה לא נעימה אחת יזכרו את דגם הצבע הקשור בחוויה זו ויותר לא יתקפו את בני מינם הנושאים דגם זה.

3. סכמו:

א. מדוע צריך סמליל/סמל?

ב. מה מטרתו של סמליל/סמל?

ג. מתי משרת אותנו סמליל/סמל?

ד. מה חשוב בעיצוב סמליל/סמל?

ה. למה קבוצות מסויימות בוחרות סמליל/סמל שאין לו פירוש חד משמעי ומוגדר?

לדגל...!

עבודה אישית:

הרצל אמר:

"אין לנו דגל. אנו זקוקים לדגל. בשעה שרוצים להנהיג אנשים רבים, מן ההכרח הוא להניף סמל מעל לראשיהם" (מתוך: מדינת היהודים)

1. מה דעתכם על דבריו של הרצל? האם לדעתכם, אפשר לוותר על דגל בימינו?
2. תארו לעצמכם את הארועים הבאים, ללא דגל ישראל:

1977: ביקור נשיא מצרים בישראל

1967: שיחרור הכותל המערבי

ה' באייר, תש"ח - הכרזת העצמאות

שנות ה-70: הפגנה בניו-יורק למען אסירי ציון

1. איך אתם מרגישים לנוכח התמונות הללו? מדוע?
2. איך הייתם מרגישים אילו הייתם נוכחים במשחק נבחרת הכדורגל של ישראל בחו"ל, ללא דגל המדינה?
3. האם מדינה יכולה לוותר על דגל? מדוע?

קמפ דיוויד:
חתימת הסכם השלום ישראל-מצרים

חגיגות 25 שנה לשחרור ירושלים

תל אביב:
הפגנה לשחרור גלעד שליט

ה' באייר, תש"ח: הכרזת העצמאות

1. איך אתם מרגישים לנוכח התמונות שבהן מתנוסס דגל ישראל? מדוע?
2. מה ההבדל בהרגשתכם לנוכח התמונות האלה, לעומת התמונות הקודמות ללא הדגל?
3. מה תפקידו המייצג של הדגל בכל אחת מן התמונות הללו?

**הרצל אמר:
"דגל, מה זה ?
מקל וסמרטוט?
– לא חברים!**

דגל הוא למעלה מזה, בדגל אפשר להוליך בני-אדם לכל מקום. למען הדגל בני-אדם חיים, ועליו הם נהרגים. יתר על-כן: הדגל הוא הדבר היחיד שלמענו מוכנים בני אדם למות, אם אך חונכו לכך. (מתוך מכתב לברון הירש בתאריך 6.3.1895.)

1. למה התכוון הרצל? האם אתם מסכימים עם דבריו?

2. חשבו על תקופתו של הרצל, כשהיה היהודים היו מפוזרים על פני כל העולם וחיילים היו לנדוד מפעם לפעם מאימת הרדיפות לשם חיפוש אחר פרנסה ותחושת ביטחון. מה יכולה הייתה להיות משמעות הדגל עבור יהודים אלו? מה ניסה הרצל להשיג בהציעו דגל ליהודים?

הרצל יצר דגל וקונגרס עוד לפני שהייתה מדינה. ייחודה של פעולתו היא ההבנה שיש צורך לאחד את העם סביב מנגנון, סמל, כדי להפוך את היהודים לאומה.

יותר ממאה שנים אחרי, דגל ישראל מתנופף מעל מוסדות ציבוריים וממלכתיים בישראל ובחו"ל. נשאלת השאלה: מה משמעות הדגל עבור כל אחד ואחד מאתנו. בכדי להבין את המקור לרגשותינו כלפי דגל ישראל עלינו להכיר ולדעת מה מכיל הדגל, כיצד הוא בנוי וממה הוא מורכב.
דגל ישראל

עבודה אישית

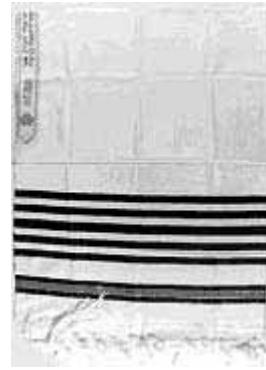
1. ממה מורכב הדגל? אילו סמלים מופיעים עליו?
2. מה מייצגים הסמלים שעל דגל ישראל?
3. מה מייצגים הצבעים של דגל ישראל?

עבודה קבוצתית

עיינו בתמונות ובטקסטים הבאים:

טלית

בימי קדם הייתה הטלית הלבוש העליון של הגברים בעם ישראל. בבגד זה שהוא בעיקרו יריעה מרובעת גדולה של צמר, היו מתעטפים כאשר היו יוצאים לעבודה או למקום פומבי, בגד זה הוא שימושי ויעיל בארצות שבהן מזג האוויר ומידת החום משתנים בשעות היום השונות. בשעות הלילה לובש הטלית עוטף בה את כל גופו, ובזמנים שבהם חם יותר הוא מקפלה באופן שהיא מונחת בדרך רופפת על כתפיו.

בגד זה גם נוח לשימוש במצבים שונים, קל להסירו בעבודה מאומצת, ואפשר להשתמש בו כשמיכה בשינה.

ציווי התורה לשים ציצית בבגד מתייחס במפורש לבגד כזה, כאמור "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" (דברים כב, יב) את הציצית שמים בארבע הכנפות של הבגד. וחכמים קיבלו במסורת כי כל בגד שאין בו ארבע כנפות אינו חייב בציצית. במשך הדורות הלבוש השתנה והטלית לא הייתה בגד שהשתמשו בו בחיי היום יום, הבגדים שלבשו היו תפורים בדרך כזו שלא היו להם ארבע כנפות ועל ידי כך לא היה עוד קיום למצוות הציצית החשובה והעתיקה והיא הייתה מתבטלת. משום כך נהגו ישראל לשמור את בגדם הלאומי העתיק לפחות בשעת התפילה.

הטלית הפכה ממלבוש של חול למלבוש המשמש לעניינים שבקדושה לתפילה ולטכסים שונים שרוצים להדגיש את חגיגותם. המשמעות הטכסית והרוחנית של עטיפת הטלית נעשתה מובהקת יותר משעה שנתייחדה כבגד לתפילה ולעניינים שבקדושה. ארבע כנפות הטלית נעשו מכבר סמל לעולם ומלאו (וראה בפרט באיוב לח, יג), ואולם מעבר לזה הטלית שימשה גם סמל לחסות העליונה של האל.

בעטיפת הטלית הוא עוטף את עצמו ב"לבוש אור" שכולל בתוכו את המצוות כולן. ומאידך, טלית זו היא כביכול לבוש האורה של האל, אשר האדם חוסה עתה בצל כנפיו. אף שהטלית עצמה קיבלה משמעות של קדושה, מכל מקום עיקר המצווה האמורה בתורה היא בציצית. נהגו ברוב קהילות ישראל שהטלית היא בעיקרה בצבע לבן, או מעוטרת באריגת פסים כחולים או שחורים. הצבע הלבן מלבד היותו סמל של טוהר, הוא על פי הקבלה הצבע המסמל את החסד. אף עיקר בגדי הכהנים במקדש, כמו גם בתיאור של המלאכים הם בגדים לבנים. דגמי הפסים הם בעצם זכרון לדרך בה היו הטליתות עשויות בימי הבית השני.

כיוצא בזה הנוהג שלא לסיים לגמרי את האריגה בכל צידי הטלית אף היא מכירה את הצורה העתיקה שבה היו לבושים בני ישראל החל מזמן המקרא. התחושה כי הטלית היא הבגד הלאומי היהודי היא שהביאה לכך שדגלה של מדינת ישראל נוצר על פי התבנית העיקרית של הטלית-יריעה לבנה שעליה פסים כחולים צרים. (מעובד מתוך הסידור והתפילה מאת הרב שטיינמלץ.)

מי שהתעטף בטלית

יהודה עמיחי

מי שהתעטף בטלית בנעוריו לא ישכח לעולם:
ההוצאה מהשקית הרכה ופתיחת הטלית המקפלת
פרישה, נשיקת הצוארון לארפו (הצוארון לפעמים רקום
ולפעמים מזהב). אחר־כך, בתנופה גדולה מעל הראש
כמו שמים, כמו חפה כמו מצנח. אחר־כך לכרך
אותה סביב הראש כמו במחבואים, אחר כך להתעטף
בה כל הגוף, צמודה צמודה, ולהתכרבל כמו גלם
של פרפר ולפתח כמו פנפים ולעוף.
ומדוע הטלית בפסים ולא במשבצות־שחור־לבן
כמו לוח שחמט. כי הרבועים הם סופיים ובלי תקנה,
הפסים באים מאין־סוף ויוצאים לאין־סוף
כמו מסלול המראה בשדה תעופה
לנחיתת המלאכים ולהמראתם.
מי שהתעטף בטלית לעולם לא ישכח,
כשהוא יוצא מן הברכה או מן היים
מתעטף במגבת גדולה ופורש אותה שוב
מעל לראשו ושוב מתכרבל בה, צמוד צמוד
ורועד עוד קצת ומברך.

ציצית

במצוות ציצית נאמר "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לט). מכאן שמצוות הציצית היא זכרון כולל לכל המצוות כולן ודרך שבה נשמר אדם מפיתויים ומעבירות. זוהי מצווה בעלת משמעות כללית, שיש בה גם תיקון המעשה וגם תיקון הנפש.

מצווה זו נועדה להיות זיכרון מתמיד לשמירת כל המצוות, ולהימנעות מכל עבירה הבאה מפני היריהורי הלב ומראה העיניים. עצם החיוב של הפתילים המצויים בבגד על צבעיהם המיוחדים (שמן התורה יש לשים פתיל תכלת בציצית) – הוא עצמו משמש זכרון. שהרי היחוד שבדבר בא ומזכיר לו ללובש הטלית את יחודו היהודי, כעין סמל ואות של הוייתו המיוחדת, ובכל פעם שהוא רואה את הציצית הריהו נזכר שבהיותו עונד סמל כזה הוא צריך להתנהג בהתאם לכך. מצוות ציצית נזכרת בתורה בשני מקומות, עיקרה בפרשת ציצית (במדבר טו, לז-מא) והיא נזכרת גם בספר דברים כב, יב. (מעובד מתוך הסידור והתפילה מאת הרב שטיינמלץ).

מגן דוד

על פי מסורות יהודיות ואחרות, סמל זה היה מצויר או חרוט על מגני לוחמיו של דוד המלך. גרסה אחרת של הסמל, שבה רק חמישה קודקודים (פנטגרם) ידועה בשם "חותם שלמה".

מקור הסמל

צורת מגן דוד הופיעה בתרבויות המזרח הרחוק לפני אלפי שנים ומשמשת בתרבויות המזרח עד היום, הן בצורת מגן דוד והן בצורת Sri Yantra. מגן הדוד מופיע גם בתרבות המוסלמית, אך במאות השנים האחרונות הפך לסמל יהודי מובהק.

סמל זה הופיע לראשונה בהקשר יהודי כבר בתקופת הברזל, במאה השביעית לפני הספירה בחותם יהודי שנמצא בצידון. כמו כן הוא הופיע במספר בתי כנסת עתיקים בארץ ישראל בתקופת הבית השני ואחריה, אך נראה שללא כל משמעות מיוחדת שכן הוא הופיע לצד חותם שלמה (כוכב מחומש) וצלב קרס. הוא לא הופיע בין הסמלים היהודיים המובהקים של התקופה ההלניסטית.

העדות הקדומה ביותר לסמל בספרות היהודית מופיעה בספרו של החכם הקראי יהודה בן אליהו הדסי במאה ה-12 בספרו 'אשכול הכופר'. בפרק רמ"ב הוא מוקיע את מעשי האנשים בעם שהפכו את סמל מגן הדוד לפולחן, באותה תקופה היה זה סמל מיסטי על קמיעות. על רבים היה מקובל שזהו האזכור הראשון של המושג מגן דוד, אך חוקר הקבלה גרשם שלום קבע כי קדם לו פירוש לספר המאגי האלף-בית של המלאך מטטרון, שנתחבר בתקופת הגאונים.

משיח השקר דוד אלרואי שנחשב למכשף, ובמקור בא מהאזורים שככל הנראה עדיין היו בשליטה כוזרית במאה ה-12, וייתכן שהיה ממוצא כוזרי בעצמו, הוא כנראה האיש שהפך את הסמל המאגי חותם שלמה לסמל מגן דוד (על שמו), שמאז הפך לסמל המזוהה עם היהדות ולסמלה של מדינת ישראל.

החוקר אורי אופיר טוען שמקורו של המגן דוד הינו במנורת המשכן. מתחת לכל נר במנורה היה פרח, פרח זה נקרא שושן צחור. פרח זה במבט מלמעלה נראה כמגן דוד. במרכזו של הפרח היה נר, כך שהכהן הדליק נר במרכזו של מגן דוד, כך הדליק את שבעת הנרות.

את המנורה הדליקו במשכן ובמקדש לאורך כל ההיסטוריה היהודית עד חורבן הבית השני, ומכאן קדמותו וחשיבותו של המגן דוד. חשיבות יתרה יש למגן דוד בכך שלדעת חז"ל את תבנית מנורת המשכן קבע הקב"ה בעצמו (תלמוד בבלי מנחות, כט, א). הזיהוי של מגן דוד עם היהדות החל בימי הביניים. בשנת 1354 העניק הקיסר קארל הרביעי ליהודי פראג את הזכות להרים דגל היהודים בחרו בסמל של מגן דוד.

מהמאה ה-19 נפוץ הסמל מגן דוד גם בחותמות של יהודים ועל פרוכות של ארונות קודש.

השקפות שונות לגבי המשמעות של מגן דוד

יש פרשנים הטוענים כי הפרח שושן צחור שמורכב משהה עלי גביע בצורה של מגן דוד, הוא למעשה השושנה של שיר השירים הרומזת לעם ישראל (שיר השירים ב, ב, ובמפרשיה).

היו הוגי דעות שראו ברעיון מגן הדוד, ושני המשולשים, את ההתחברות ושילוב היסוד הזכרי, (המשולש שקודקודו כלפי מעלה, ומהווה סמל זכרי), עם היסוד הנקבי, (המשולש שקודקודו כלפי מטה שמהווה כעין כלי קיבול). יש שראו במגן דוד שילוב בין היסוד השמימי ששואף לארץ (המשולש שקודקודו פונה כלפי מטה), לעומת היסוד הארצי ששואף השמימה (המשולש שקודקודו פונה כלפי מעלה). יש הוגי דעות שאמרו שהמגן דוד עם שש קצוות מסמל את השליטה השמימית על ארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה (שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן טו, ועוד).

לפי הקבלה, מגן דוד רומז על שבע הספירות התחתונות. כל משולש מששת המשולשים, רומז על ספירה אחרת, ומרכזו המשושה של המגן דוד רומז על ספירת המלכות.

הפילוסוף היהודי פרנץ רוזנצוויג נתן פירושו ייחודי למגן דוד, על שני המשולשים המרכיבים אותו. לשיטתו, שלושת קדוקדי המשולש הבסיסי הם כנגד שלושת מוקדי המחשבה הפילוסופית בעולם - אלוהים, אדם, עולם. שלושת קדוקדי המשולש השני מסמלים את היחסים בין קדוקדי המשולש הראשון, שהם שלושת עקרונות היסוד של היהדות על פיו: - בריאה (שהיא היחס בין אלוהים והעולם), התגלות (היחס בין אלוהים והאדם) וגאולה (היחס בין האדם והעולם). לצורה הנוצרת קורא רוזנצוויג "כוכב הגאולה", ומכאן נובע שם ספרו.

מסורת נוספת היא שמקור המגן דוד הוא בעצם חתימתו של דוד המלך: האות ד בכתב עברי עתיק נראית כמו משולש, ומגן הדוד מורכב משני משולשים, אחד על השני (בצלאל דייטש, **מעשה בצלאל** עמוד סג).

הסופר ש.ב. נפתלי הביא במאמרו **אורייתא הקב"ה וישראל חד הוא**: "והחוט המשולש לא במהרה ינתק הוי אומר המשולש התחתון חודו כלפי מעלה והוא הקב"ה והזוויות התחתונות הם אורייתא וישראל אם פונים הם אל ה' כמים הפנים אל הפנים מביט הכי גם המשולש העליון ונוצרת הצטלבות והוא שכתוב חד הוא".

הנאצים תרמו לא מעט לזיהוי היהודים עם מגן דוד, בכך שכפו על היהודים לתפור לחזיהם את הטלאי הצהוב או כוכב היהודים, מגן דוד צהוב שבמרכזו המילה יהודי בגרמנית. מגן דוד כטלאי צהוב היה קיים קודם לכן כבר בימי הביניים כאות קלון ליהודים. סמל זה הבדיל את היהודים מהאוכלוסייה המקומית, והיווה לדעתם אות קלון. מגן דוד צהוב על רקע שני פסי תכלת ופס לבן ביניהם שימש כסמל הבריגדה היהודית שהייתה חלק מן הצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. ייתכן שכוונת מעצבי הסמל הייתה להפוך את הטלאי הצהוב למושא גאוה. בעת הדיונים על בחירת דגל למדינת ישראל היו הצעות לשנות את צבע המגן-דוד לצהוב כזכר לשואה.

1. דונו במשמעות הדגל עבור כל אחד מכם: האם אתם חשים משמעות שונה, לאחר שהכרתם את מרכיביו של הדגל? האם אתם מזדהים עם הדגל? כיצד? האם היחס שלכם לדגל מושפע מרגשות הקשורים בעבר האישי או המשפחתי שלכם?

2. הציגו במליאה את הספורים והמחשבות השונות שעלו בדיוני הקבוצה.

הרצל והדגל

הצעתו של הרצל לדגל ישראל, שונה מאוד מהדגל שהיום הוא דגלנו. בספרו אלטנווילד תאר את הדגל שנראה לו מתאים ואף צייר דוגמה לדגל ביומנו האישי:

“מתאר אני לעצמי דגל לבן ובו שבעה כוכבי-זהב: הלבן מסמל את החיים החדשים הטהורים. הכוכבים – 7 שעות הזהב אשר לעבודת יומנו, כי בשם העבודה דגלו היהודים ההולכים אל הארץ החדשה”

- הרצל, מתוך אלטנווילד.

עבודה קבוצתית

ישנו פער בין האופן המילולי בו הרצל מתאר את דגלו לבין האופן בו הוא מצייר אותו ביומנו.

מהו הפער? מדוע לדעתכם קיים הפער?

מה הם הערכים העומדים מאחורי הצעתו של הרצל לדגל? מה משקף כל אחד מהסמלים שבהם הוא משתמש? מה מסמלים הצבעים?

הדגל של הרצל מדגיש את העקרונות של מדינה שהיא חברת מופת ואור לגויים ואת רעיון יום העבודה בן שבע השעות - יום עבודה מקוצר שסימל בעיניו את החדשנות והחזון של המדינה שתקום.

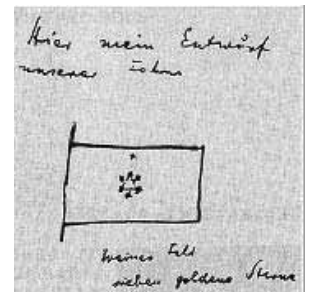
האם אתם מזדהים עם דגל זה?

איזה מבין הדגלים מבטא לדעתכם טוב יותר את הרעיון של מדינה יהודית שעליה חלם הרצל?

איזה מהם מבטא טוב יותר את המדינה שבה אנו חיים?

איך הייתם חשים לו היה דגל זה נבחר לדגלה של מדינת ישראל?

הציגו את מסקנותיכם במליאה.

מידע נוסף להרחבה:

ביומנו האישי, כתה הרצל את הדברים הבאים:

"כאשר תקום פעם מדינת היהודים, ייראה הכול זעיר ומובן מאליו. אך אולי ימצא היסטוריון ישר, שבכל זאת היה זה דבר מה, כאשר עיתונאי יהודי מחוסר-אמצעים, ובמצב השפלות העמוק ביותר של עם ישראל, בימי האנטישמיות המזוהמה ביותר, הפך סמרטוט לדגל ואספסוף ירוד לעם, המגן על הדגל הזה בקומה זקופה".

יומנו של הרצל: עניין היהודים (1901).

דגל מדינת ישראל הוא הדגל הרשמי של מדינת ישראל, אשר מייצג את המדינה, ריבונותה, מוסדותיה ואזרחיה, הן בישראל והן בעולם. ראשיתו של הדגל בימי העלייה הראשונה, והוא אומץ כדגלה של התנועה הציונית מיום היווסדה ב-1897. דגל זה הועדף על פני דגל שבעת הכוכבים שהציע בנימין זאב הרצל. לאחר קום מדינת ישראל התלבטה מועצת המדינה הזמנית לגבי דגלה של המדינה. דגל התנועה הציונית נבחר באופן רשמי לשמש כדגלה של מדינת ישראל ב-28 באוקטובר 1948, והוא הועדף על פני רעיונות אחרים, בעיקר בשל הפופולריות הרבה שהייתה לו בציבור היהודי.

חלק ניכר מקרב התושבים היהודים במדינת ישראל, ומהיהודים שחיים במדינות אחרות, רואה בדגל הלאומי סמל לעצמאותה של מדינת ישראל. צבעי הדגל מבוססים על צבעי הטלית, אם כי צבעי הפסים על הטליתות משתנים מתכלת ועד שחור.

ככל הנראה, הסופר האוסטרי היהודי לודוויג אוגוסט פרנקל היה הראשון שהעלה את הרעיון כי הצבעים הלאומיים היהודיים הם כחול ולבן, במתכונת המזכירה דגל, וזאת בשיר שפרסם בשנת 1864, לאחר ביקור בירושלים, בשם "צבעי ארץ יהודה". את השימוש המעשי בדגל זה, במתכונתו המוכרת לנו, ניתן לשייך לימי העלייה הראשונה.

הסופר מרדכי בן-הלל הכהן תיעד מסיבה לכבוד יום הולדתו ה-100 של משה מונטיפיורי, בשנת 1884, ובה "בפעם הראשונה גילינו לפני הקהל הרחב את צבעינו הלאומיים, כי רבים לא ידעו כי תכלת ולבן הם צבעי עמנו". בחירת הצבעים, הן על ידי פרנקל והן על ידי אנשי העלייה הראשונה, לא הייתה מקרית, שכן המדובר במסורת יהודית עתיקת יומין של הטלית בעלת פתיל תכלת, שמקורה בספר במדבר פרק ט"ו: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת".

אם מתוך ששמע על האירוע, או משהגיע לרעיון בעצמו, הניף בשנת 1885 ישראל בלקינד, ראש חלוצי ביל"ו, את הדגל בחגיגות שלוש שנים להיווסדה של המושבה ראשון לציון. דגל זה, שכונה דגל ראשון לציון, מזכיר בצורתו ובמתכונתו את דגל ישראל המוכר כיום. בדגל דומה השתמש מיכאל הלפרן באירוע בנס ציונה בשנת 1891.

אין לדעת עד כמה היו אירועים אלו ידועים לבאי הקונגרס הציוני הראשון בבאזל (1897), שם התקבל הדגל בעל שני פסי התכלת על רקע לבן ובתוכו מגן דוד, ונדחתה הצעתו של בנימין זאב הרצל - דגל בעל שבעה כוכבי זהב. את נסיבות היווצרותו של דגל ישראל, שבתחילה היה דגלה של התנועה הציונית, תיאר דוד וולפסון, תוך שהוא מתאר את עצמו כאבי הרעיון של עיצוב הדגל על פי הטלית:

בפקודת מנהיגנו הרצל באתי לבזל, כדי לעשות את כל ההכנות לקונגרס הראשון. בין השאלות הרבות שהעסיקוני אז הייתה אחת... באיזה דגל נקשט את אולם הקונגרס? מה הם צבעיו? הן דגל אין לנו. הרעיון הזה הכאיבני מאוד. צריך ליצור את הדגל. ואולם באיזה צבעים נבחר?

והנה הבהיק רעיון במוחי: הרי יש לנו דגל. לבן כחול. הטלית אשר בה נתעטף בתפילתנו - טלית זו היא סמלנו. נוציא נא את הטלית מנרתיקה ונגולל אותה לעיני ישראל ולעיני כל העמים. הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו. וכך בא לעולם דגלנו הלאומי (דוד וולפסון)

קבלת הדגל כדגל מדינת ישראל

עם הקמת המדינה היה חשש שאם ייקבע דגל התנועה הציונית כדגלה של מדינת ישראל, יעורר הדבר בעיות פוליטיות ומשפטיות לחברי התנועה הציונית שהם אזרחי מדינות אחרות. לפיכך נקבעו תחילה דגלי המדינה להנפה על גבי ספינות - דגל חיל הים ודגל צי הסוחר, ואילו הדיון בדגל הכללי התארך, ונשקלו הצעות שונות לגבי עיצובו.

ועדת הסמלים של מועצת המדינה הזמנית הזמינה הצעות, וקיבלה מספר גדול של רעיונות לעיצוב הדגל. רובן התבססו על דגל התנועה הציונית בשינויים קלים.

תוספות מיוחדות שהוצעו:

- הצעתו של אוטו ואליש - שני פסים כחולים עבים ובניהם, על רקע לבן, שבעה כוכבים זהובים דומים למגני דוד, לזכר הצעתו של בנימין זאב הרצל לדגל בספרו מדינת היהודים. הצעה זו נבחרה כהצעה הזוכה על ידי הוועדה.
- החלפת צבעו של המגן דוד לצהוב, כך שיזכיר את הטלאי הצהוב, לזכר קורבנות השואה.
- הוספת דמותו של גור אריה יהודה (כפי שמופיע כיום על סמל העיר ירושלים) במרכז מגן הדוד באופן שמזכיר את סמלו של הקונגרס הציוני הראשון.

בסופו של דבר הוחלט לאמץ בכל זאת את דגל התנועה הציונית בלא כל שינוי, בעיקר בשל הפופולריות הרבה שהייתה לו בציבור היהודי, וכיוון שגם מדינות וארגונים זרים החלו לזהות אותו כדגל הלאומי של העם היהודי.

ההחלטה הסופית לגבי דגל המדינה התקבלה ב-28 באוקטובר 1948. הייתה כוונה לכלול את שבעת כוכבי הזהב של הרצל על סמל המדינה במקום על דגלה, אולם בסופו של דבר נבחר סמל שלא כלל אותם, והשריד היחיד להם הוא בסמלי ערים בישראל.

חלק מהאזרחים הערבים במדינה טוענים שאין הם יכולים להזדהות עם דגל שמורכב כולו מסמלים יהודיים - מגן דוד, ודוגמת פסים המזכירה טלית, אם כי סמלי מגן דוד וחותרם שלמה מוכרים גם בתרבות המוסלמית. אנשי נטורי קרתא לעומתם הפסיקו להשתמש במגן דוד בטענה שהוא מסמל את המדינה הציונית.

על דגל ישראל כתב השופט מישאל חשין בבית המשפט העליון:

" דגל ישראל אין הוא 'סך הכול ביטוי של מקל עם סמרטוט כחול לבן עליו' (חלק מהציטוט המפורסם של הרצל). דגל ישראל הוא אני ואתה ואת, הוא והיא, הם הן, אנחנו וילדינו, וגם מי שהלכו ולא ישובו אלינו".
(רע"פ 3904/96)

יחידה 3: אין לי ארץ אחרת

על החיים היהודיים בתפוצות בתקופת חייו ופועלו של הרצל.

רקע:

יהודים חיו מחוץ לישראל כבר מאז גלות בית ראשון שנת 597 לפני הספירה. היהודים הגולים בבבל כתבו את התלמוד הבבלי, היהודים שחיו בספרד במאות התשיעית עד השלוש עשרה כתבו מאות אם לא אלפי יצירות שהן אבן יסוד ביהדות מבחינת הלכה, פילוסופיה, שירה, מדעים ועוד. הגלות הפכה לחלק בלתי נפרד מעם ישראל, כלומר, מרבית האוכלוסייה היהודית חיה מחוץ לגבולות ארץ ישראל.

בישראל גרו מעטים והתרכזו בעיקר בארבע ערי הקודש: צפת, טבריה, ירושלים וחברון. רק בשנים האחרונות חל שיוויון בין מספר היהודים הגרים מחוץ לגבולות ארץ ישראל לבין יהודים החיים בארץ ישראל.

במאה ה-19 יהודי אשכנז היו פזורים בעיקר ברוסיה, מזרח ומערב אירופה, בתחילה תחת שלטון האריסים המקומיים ועם תחילתו של תהליך העיוור באופן עצמאי יותר. האמנציפציה בסוף המאה ה-19 סייעה ליהודי אירופה להשתלב בקהילה הסובבת אותם מבחינה חברתית, תרבותית וכמובן כלכלית. ההשתלבות בקהילה הכללית הניבה עשייה יהודית בתחומים רבים, מסוחרים מצליחים עד חוקרי אוניברסיטה מפורסמים.

רבים מיהודי התפוצה חשבו שהפסקת בידולם מהחברה הסובבת אותם יפחית את התגובות האנטישמיות, אך האנטישמיות לא פחתה.

פוגרומים ופרעות בקהילות וביחידים יצרו שוב את תחושת חוסר היציבות שהובילה לשתי תגובות: הראשונה הגירה- שינוי מקום מגורים, והשנייה, מאוחרת יותר, היא התגובה האידיאולוגית: הציונות מחד והסוציאליזם מאידך.

מיליוני יהודים תושבי מזרח אירופה ורוסיה ניסו להגר לארצות חדשות, בהם נראה היה, כי יהיה להם ולילדיהם עתיד טוב יותר. אמריקה הייתה המדינה הנחשקת, אך לא כל מי שקנה כרטיס לאמריקה אמנם הגיע לשם. חלק מבעלי הספינות רימו את הנוסעים והורידו אותם במדינות שונות בדרך. חלקם במערב אירופה (בעיקר בריטניה, אך גם בדרום אמריקה) וכ-2 מיליון יהודים עזבו את אירופה והיגרו לארה"ב.

הרצל לא היה הראשון להכיר בכך, שחזרה לארץ ישראל והקמת יישוב יהודי בישראל, הוא הפתרון לבעיית האנטישמיות, אך הוא היה הראשון שיצר מהחזון שלו מציאות קיימת. הרצל אמנם לא זכה לראות בהקמתה של מדינת ישראל אך הוא יצר את היסודות להצלחתה של הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

ההגירה היוותה פתרון עבור היהודים בני התקופה, כשם שהציונות היוותה פתרון. היה זה פתרון שאינו מייד, אך פתרון שנתן תחושה של שלמות, שקיים דבר גדול אליו שואפים והוא אפשרי.

זרמי הציונות היו רבים: ציונות מדינית מבית יסודו של הרצל, ציונות מעשית בהנהגתו של פינסקר,

ציונות דתית בהנהגתם של הרב ריינס והרב קוק,

ציונות רוחנית בהנהגתו של אחד העם (אשר גינצבורג),

ציונות רוויזיוניסטית מביתו של ז'בוטינסקי

וציונות סוציאליסטית מביתם של בורכוב וכצנלסון.

הציונות הקלאסית ראתה את התפוצות באופן שלילי. זה ניכר במילה 'גולה' שאימצה התנועה הציונית לתיאור התפוצות. משמעו של כינוי זה, שמקורו במסורת היהודית, הוא כי מקומם הטבעי של היהודים הוא בארץ ישראל, וקיומם מחוצה לה, ב'גלות', אינו טבעי, אינו נכון ואיננו רצוי. ה'גלות' הוצבה כניגוד ל'בית' (ארץ ישראל) והצטיירה כמקום שבו לא יתכן עתיד ליהודים, מאחר שהם עתידים לסבול שם מאנטישמיות או התבוללות שתוביל להכחדת העם.

בנוסף לתחזיות הפסימיות באשר לעתידה של הגלות, הציונות הקלאסית לא ראתה כל ערך בסוג החיים היהודיים שהתנהלו בתפוצות. לדעת הוגי הדעות המובילים, היו חיים אלה עקרים מתוכן, וחלקם אף טענו כי יש בכך התנהלות מושחתת ובלתי מוסרית.

גורל של יהדות הגולה ויהודי הגולה נגזר לשלילה: הציונים, החילוניים והאורתודוקסים כאחד, האמינו כי יש להצמיח בארץ ישראל יהודי מסוג חדש, שיהיה שונה לחלוטין מ'היהודי הישן' הגלותי.

יהודי התפוצות נאלצו לפיכך להתמודד עם מערכת אידיאולוגית שפקפקה באופן שיטתי בלגיטימיות של אורח חייהם, התנגדה למקום מושבם וערערה את סגנון חייהם. עמדות אלו החלו להשתנות בעקבות צמיחתן של קהילות יהודיות מבוססות בארצות המערב.

בראשית המאה ה-20, עם ההגירה הגדולה של היהודים למדינות מערב אירופה ולאמריקה, התרחבו קהילות אלו וגדלו בהיקפן ובכוחן החברתי, הפוליטי והתרבותי. היהודים בארצות המערב, ובאמריקה בפרט, סירבו לקבל את זלזולה של הציונות בערכה של יהדות התפוצות.

כך, הם החלו להגן על זכות קיומה של קהילה יהודית מחוץ לארץ ישראל, ולטעון כי גם בה יש חשיבות. חלקם התבססו על מלכות יהודה ובבל שהתקיימו בעבר זה לצד זה כדי לבטא את תפיסתם כי ניתן לכונן את העולם היהודי בשני מרכזים, ולא בארץ ישראל בלבד.

בעקבות כך, החלה הערכה מחודשת של מערכת היחסים בין ישראל וכלל העולם היהודי. הרטוריקה נעשתה מעודנת ורכה יותר, והנחות היסוד הישנות נדונו מחדש.

במשך שנים רבות הושתתו יחסי ישראל-תפוצות בתחום המוסדי על מערכת התרומות עבור מדינת ישראל. הצרכים היו לגיטימיים, ומדינת ישראל הצעירה שנאבקה בקשיי קיום ותשתית, נזקקה לסיוע שסיפק ליהדות התפוצות גם את הדרך להזדהות ולקחת חלק במאבק לביסוסה של מדינת חלומם.

השילוב בין בעלי המאה מחו"ל לבין הנציגים הפוליטיים מישראל הביא להישגים רבים בתחומי העלייה והקליטה, ההתיישבות והחינוך היהודי, אך בהדרגה המבנה התיישן ומיצה את עצמו. החיכוכים בין הצדדים גדלו והלחצים לרפורמות גברו.

המשבר הכספי חשף את המחלוקות על דרכי הניהול של המוסדות, אך הדגים גם את פשיטת הרגל של התפיסה שניתן לבסס את מערכת היחסים בין ישראל לתפוצות על בסיס של תרומות כספיות וחלוקתן. מוסד החלוקה, ששורשיו קיימים לפני הקמת המדינה ובטרם הוקמה התנועה הציונית, עבר מן העולם והפך להיות לא רלבנטי, בזכות הצלחת הציונות, מכיוון שלא ניתן לשווק את ישראל כמדינה ענייה ופושטת יד. המנהיגות החדשה של ישראל, מעצמה כלכלית עם יצוא מתקדם בתחום הטכנולוגי ותל"ג (תוצר לאומי גולמי) של 17,000 דולר לנפש, צריכה הייתה לאמץ שפה שונה של פניה ליהדות העולם. ראשי הקהילות היהודיות בעולם, מבחינתם, הבינו כי את המערכה לשמירת הזהות היהודית בביתם לא ניתן לנהל על המסרים הקלאסיים של טראומת השואה, המאבק למען יהודי בריה"מ או הסיוע לישראל הנאבקת באויביה ומשוועת לסיוע כלכלי. ברגע שנכנסו מנהיגי התפוצות למערכה על שמירת ההמשכיות היהודית ולמאבק בהתבוללות, הבינו שיש להפנות יותר ויותר משאבים פנימה, לחיזוק הקהילות. כשמדובר בערכים ובמשאבים כלכליים ברור כי לכל הקצאה יש מחיר, ושינוי בסדרי עדיפויות מחייב קיצוץ וויתור על מטרות העבר.

השינויים בחברה הישראלית, שהפכו אותה ליותר אינדיבידואליסטית, פחות חלוצית ולעתים נהנתנית, רק מגבירים את הניכור עם התפוצות.

יהדות התפוצות, שניסתה לעתים לפצות על העדר החינוך היהודי הבסיסי בטיפוח ההזדהות עם ישראל האידיאליסטית הנאבקת על קיומה, נאלצת להכיר בשינויים ולשנות כיוון. המחלוקות הפנימיות בתוך החברה הישראלית, במיוחד בין דתיים לחילוניים, מקשות על יצירת גשר ההידברות החיוני בין ישראל לתפוצות.

בעוד יהדות התפוצות נרתמת לחיזוק שורשיה היהודיים, באופן פלורליסטי בכל הזרמים הדתיים, הרי במדינת ישראל זירת המאבק בין דת ומדינה היא פוליטית וקשורה בטבורה למנגנוני השלטון ולחלוקת תקציבים בין חלקי השטח הישראלי.

הישראלים יכולים ורשאים להתגאות בעובדה שנישואי תערובת אינם קיימים כמעט בחברה שלהם, ובכך שהמדינה היהודית היא ביתם של 40% מן האוכלוסייה היהודית בגיל בית-ספר בעולם כולו ושל שני שלישים מהרשומים לבתי-ספר יהודיים.

אין ספק שישראל נעשתה לכוח הדומיננטי בזהות היהודית בת-זמננו ובתרבות היהודית הכלל-עולמית.

התשוקה העזה של ישראלים רבים לשוב לנורמליות לאחר שנים כה רבות של מתחים ואיומים, מופיעה בדיוק בזמן שיש צורך במעורבות ישראלית גדולה יותר בחיי הפזורה. מדרך הטבע, היחסים בין ישראל ליהודים שמחוצה לה מציגים תופעה ייחודית. דברי חז"ל במסכת פסחים - **צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרן לבין האומות** - מעוררים מבוכה, אבל משקפים את המציאות של המצב היהודי. אפשר לפרשם כנקודת ראות פזורתית של הקיום היהודי, כשיקוף של תאוות ההשרדות היהודית באמצעות פיזור, או כחזון של השליחות להפצת אור לגויים. בכל מקרה, לפנינו היגד ריאליסטי על הפיזור היהודי, שישראלים וציונים חייבים להשלים עמו.

בשנים האחרונות נעשו שינויים גדולים באופי השיתוף בין יהודי התפוצה לישראל. השותפויות בין ערים תאומות כאן ובחו"ל שינה את פניו החל מהענקת תרומות לארץ ליצירת פרויקטים משותפים הפונים לכלל האוכלוסייה ונוגעים בנושאים רבים ומגוונים מחינוך ועד איכות הסביבה ושימורה דרך לימוד טקסטים משותפים, ביקורים הדדיים ועוד.

סיכורה של פלורה ששון

שמי הוא פלורה. נולדתי בעירק והיגרתי לכאן עם משפחתי, משפחת כדורי. אבי הוא איש עסקים אמיד שיחד עם משפחת ששון ומשפחת חרדון היגרו **לשנחאי** והפכו אותה מעיירת דייגים קטנה לעיר כלכלית חשובה בסין.

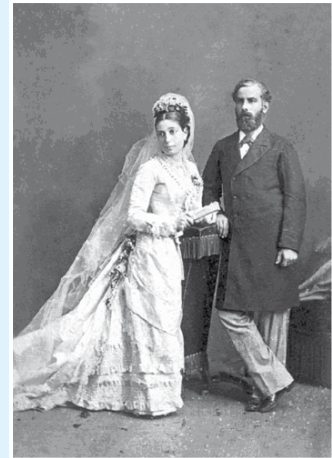
כיאה למעמדי, נישאתי לסולמון דוד ששון, בנו הבכור של הסוחר האמיד ששון. בטקס הנישואין נכחו נכבדי העדה וכן מהגרים ונכבדים סינים.

חיינו כאן טובים. הסינים מתייחסים אלינו בכבוד. ניכר שנגע האנטישמיות לא הגיע לכאן.

הקהילה שלנו גדלה מאוד בשנות העשרים של המאה העשרים. יהודים אינטלקטואלים הגיעו אלינו מגרמניה, והקמנו בית ספר, בית חולים ובית כנסת מפואר.

מחר תתקיים בבית הכנסת שלנו, חגיגת נישואיה של בת זקוני עם בנו של פרופסור זקס, שהגיע לכאן לפני שנה, מגרמניה.

כל הקהילה מוזמנת, כמובן. יהיה אוכל בשפע ושמחה גדולה.

סולמון דוד ששון ורעייתו פלורה
ביום נישואיהם. שנחאי, סין, 1879

1. בעמודים הבאים תמצאו מבחר תמונות של יהודים במאה ה-19.

- א. בחרו תמונה אחת
- ב. העמידו עצמכם במקומה של הדמות ותארו את חייה האישיים כיהודייה.
- ג. כתבו סיפור על הדמות שבחרתם, כדוגמת ספורה של פלורה.
- ד. שתפו את חברים בספור שכתבתם

קראקוב, פולין, המאה ה-19

יהודים בטבריה,
סוף המאה ה-19

אם יהודיה וילדיה, קראקוב, פולין

משפחה יהודית באיזמיר, תורכיה

הרב הראשי הראשון
של בולגריה המאה ה-19.

בר מצווה, גרמניה,

יהודי תימני בירושלים,

משפחה יהודית,

תלמידי טכניקום אורט בוילנה,

נשתתף בפועל בחייה ובהתלבטויותיה של צעירה יהודיה באירופה, בתקופת הרצל.

לפניכם 14 כרטיסים:

בכל כרטיס יש סיפור ושאלה, שבסופה תדרשו להחליט כיצד לפעול הלאה.

כל החלטה תוביל אתכם לכרטיס אחר, עד לאפשרות סיום אחת מתוך ארבע אפשרויות שונות.

במסלולים אחדים תוכלו להיוועץ ביועצים שהעמדנו לרשותכם.

כרטיס מספר 1 – פתיחה

השנה 1880, את גרה באירופה. חלומך הוא להיכנס לפוליטיקה, ולשם כך עלייך להתקבל לבית הספר לפוליטיקה וממשל. למרות שיש לך ציונים גבוהים, קיבלה אותך האוניברסיטה רק לבית ספר למשפטים. ברור לך כי הסיבה האמיתיות שבגללה לא התקבלת היא בגלל שאת/ה יהודי/יה.

צומדות לפניך שתי אפשרויות.

א: לכתוב מכתבים לעיתון, כדי להביע מחאה וכדי שדעת הקהל תאפשר לך להגיע ללימודים שאותם את/ה רוצה. לכו לכרטיס מספר 2.

ב: ללכת לביה"ס למשפטים ולקוות שמשם תצליחי להגיע לפוליטיקה. לכו לכרטיס מספר 3.

כרטיס מספר 2

החלטת לא לוותר ולהילחם על זכותך כאזרחית במדינה חופשית ללמוד בפקולטה שבה את רוצה ללמוד ולתרום למולדת את כל מה שאת יכולה. העובדה שאת יהודייה אינה רלוונטית. כישוריך הדיפלומטיים מצוינים ונאמנותך למולדת אינה ניתנת לערעור. את פונה לחבר המשפחה, עו"ד בעל קשרים ענפים, וביחד אתם כותבים מכתב לעיתון הגדול בעיר. במקביל את מגייסת חברים וסטודנטים אחרים לחתום על מכתב מחאה, אולם לא קל לגייס אותם, אנשים מפחדים להזדהות כיהודים. במהלך הניסיונות את פוגשת בחור צעיר שמספר לך על אגודה יהודית ציונית, אולי שם תמצאי יהודים גאים המוכנים להילחם על זכויותיהם. מצד שני, את מאמינה שכאן אנחנו אמורים לחיות את חיינו וארץ ישראל נועדה רק לסידור התפילה.

מה החלטת?

אם בחרת ללכת לפגישה לכי לכרטיס 4.

אם בחרת שלא ללכת לפגישה לכי לכרטיס 5.

כרטיס מספר 3

הלכת לבית ספר למשפטים וסיימת בהצטיינות, את עובדת באחד המשרדים הגדולים בעיר ועוסקת בעיקר בתיקי נדל"ן וחוקי מסחר. הבנת כי משפט הוא הרבה יותר מעניין ונקי מפוליטיקה. אתמול ג'וליה (חברה מהעבודה) ואת הלכתן לאכול ארוחת צהרים, היה מאוד נחמד, רק שבמהלך השיחה (שבכלל עסקה בבגדים ואופנה) ג'וליה "זרקה משהו" על כמה שהיהודים הם גנבים ומניפולטיביים. את המומה מההערה שלה, האם גם ליאון, החתיך של המשרד, חושב כמוה על היהודים? רק בשבוע שעבר הוא הזמין אותך להצגה. לך היו מחשבות להמשיך את הקשר אתו למרות שהוא לא יהודי ופתאום את כבר לא בטוחה בכלום. אולי כדאי לך בכלל לצאת עם שלום, בחור יהודי מהשכונה שאת מכירה מילדות וההורים שלך רוצים לשדך ביניכם. שלום יהיה אבא טוב לילדים שלכם אבל את לא מאוהבת בו כמו בליאון... את מרגישה מבולבלת מה עליך לעשות?

את מתלבטת: האם לשמור את יהדותך בסוד מג'וליה אבל לגלות לליאון ולראות כיצד יגיב? או להגיד לג'וליה שאת יהודייה גאה, לנתק את הקשר עם ליאון ולצאת עם שלום?

אם החלטת לשמור את יהדותך בסוד ולחשוף אותה רק בפני ליאון לכי לכרטיס 7.

אם החלטת לספר לג'וליה על יהדותך, ללכת עם זה עד הסוף ולצאת עם שלום לכי לכרטיס 8.

כרטיס מספר 4

הלכת לפגישה של הציוניסטים, היו שם הרבה חבר'ה יהודים צעירים מכל השכונות בעיר, אפילו פגשת את רוחל'ה שאתה למדת בבית הספר היסודי. כשסיפרת לה שהחלטת לבוא כדי לשמוע מה יש לציונים להציע, היא סיפרה לך שרבים מהאנשים שבאים לכאן חוו חוויה דומה לשלך: הם לא יכלו להתקדם בתפקיד או להתקבל לפקולטה שרצו כי הם יהודים. תדהמתך הייתה גדולה, לא ידעת שעוד יהודים סובלים כמוך. הפגישה הייתה מעניינת ועסקה בעיקר בדרכי הפעולה הדרושות כדי להביא עוד אנשים להכיר את הרצל ואת רעיונו להקים מדינה יהודית בארץ ישראל באישור האומות.

יצאת מהפגישה ומחשבות רבות רצות בראשך:

מצד אחד, הנה נמצאה דרך לחיות חיים יהודיים מלאים בארץ ישראל, שם תוכלי להיות דיפלומטית יהודייה גאה. מצד שני, כל רעיון העלייה לארץ ישראל הוא אבסורדי, הרי אנחנו חיים כאן, באירופה. אמנם כאן יש לפנינו אתגרים רבים בדרך להשגת החלומות שלנו, אבל בסה"כ טוב כאן: יש פרנסה, תרבות, קהילה יהודית, בתי ספר וגני ילדים. מי צריך יותר?

את מתלבטת, למה שלא תלכי להתייעץ עם הגב' הלנה רוזנבלום בכרטיס יועצת מספר 2?

לאחר שהתייעצת עם הגב' הלנה רוזנבלום: אם הרעיון הראשון נראה לך טוב יותר ואת מרגישה שעלייה לארץ ישראל היא הפתרון - לכי לכרטיס 6.

אם לאחר שהתייעצת עם הגב' הלנה רוזנבלום, הרעיון השני נראה לך מתאים יותר ואת מרגישה שכל עניין העלייה לארץ ישראל הוא אבסורדי - לכי לכרטיס 3.

כרטיס מספר 5

לא הלכת לפגישה של הציוניסטים.

כל העניין הציוני היהודי הזה אינו לרוחך.

כדי ליצור שינוי בהתנהגות כלפינו - אסור לנו להתבדל ולהיות רק עם יהודים, המאבק נגד האפליה צריך להיות בשיתוף עם אלו שאינם יהודים.

אבל את מחליטה לממש את חלום חייך וללמוד בבית ספר לפוליטיקה וממשל. לשם כך את מגייסת לצדך חברים מהתיכון וביחד אתם הולכים לפגוש את הדיקן של האוניברסיטה.

בתחילה לא הרשו לך להיכנס, את הרי יהודייה. אבל לאחר הפצרות חברייך, נכנסת גם את לפגישה.

שוחחת רבות עם הדיקן על נאמנותך למדינה ולאחר שבועיים קבלת מכתב רשמי מהדיקן על התקבלותך לבית הספר לממשל ופוליטיקה.

אחרי ארבע שנות לימוד מפרכות ניסית להתקבל למשרד החוץ ושוב נתקלת בתגובות המוכרות מאז - אינך נאמנה למדינה מכיוון שאת יהודייה.

מה בדעתך לעשות?

בכאב לב ארזת את מטלטלייך וקנית כרטיס לאמריקה. השמועות אומרות ששם היהדות איננה מהווה מחסום. לך לכרטיס מספר 9.

את מאוכזבת אך החלטת להישאר באירופה. לך לכרטיס 13.

כרטיס מספר 6

הרעיון הציוני קוסם לך, חיים יהודיים שלמים מא' עד ת': בית ספר יהודי, בעלי חנויות יהודים, שופטים, רוכלים, משוררים, בנאים, אוספי זבל, חקלאים – כולם-כולם יהודים. חשוב מאוד לקבל את אישור העולם, כפי שהרצל חולם, אבל מי יודע כמה זמן זה יקח, את החלטת שאת עולה ארצה עכשיו!

בבואך הביתה את מכנסת את המשפחה ומספרת להם על המפגש עם הציוניסטים ועל גדולתו של החלום, על האפשרות לחזור לארץ המובטחת ולהיות עם ככל העמים.

אביך טרם חזר מהעבודה ואת מתלבטת אם לספר לו על המפגש עם הציונים.

אם את מספרת לאביך לך לכרטיס 11.

אם את לא מספרת לאביך כי את מפחדת מתגובתו לך לכרטיס 12.

כרטיס מספר 7

ההערה של ג'וליה חברתך זעזעה אותך, האם היא באמת חושבת שכל היהודים נוכלים? הרי היא מכירה אותך היטב, אתן עובדות יחד, מבלות יחד, מספרות אחת לשנייה את הסודות הכמוסים ביותר, רק לך היא סיפרה על קידומה בחברה למעמד בכיר יותר.

החלטת לא לספר לה ולמצוא דרכים להתחמק ממנה וכך לנתק את היחסים איתה, הרי לספר לה שאת יהודייה לא יעזור לאף אחד. ליאון מגיב בחוס לגילוי שאת יהודייה ומבטיח לא לגלות לאף אחד במשרד. למרות התנגדות הוריו החלטת שאת אוהבת אותו מספיק כדי להסתכן בניתוק הקשר שלך איתם ולהתחתן אתו.

החלטת להישאר לעבוד במשרד, האנטישמיות מסביב גואה. יום אחד, ג'וליה שכבר הפכה למנהלת מגלה שאת יהודייה, כעסה רב והיא מאיימת לפטר אותך אם לא תתנצרי, אם תתנצרי, יציעו לך קידום משמעותי וגם הדלת לעולם הפוליטיקה תפתח בפניך.

האם התנצרות תפתור את הבעיה? בדקו מה יש ליועצנו תיאודור הרצל לומר בעניין.

כיוון שאת נשואה לליאון שהוא נוצרי, הקידום בעבודה חשוב לך ונמאס לך שרק יהדותך עוצרת בעדך החלטת להתנצר לך לכרטיס מספר 10.

החלטת לא להתנצר ואת מתגרשת מליאון. לאחר צעד משמעותי זה את מחליטה ללכת למפגש של הציוניסטים לך לכרטיס 4.

כרטיס מספר 8

ההערה של ג'וליה חברתך זעזעה אותך, האם היא באמת חושבת שכל היהודים נוכלים? הרי היא מכירה אותך היטב, אתן עובדות יחד, מבלות יחד, מספרות אחת לשנייה את הסודות הכמוסים ביותר, רק לך היא סיפרה על קידומה בחברה למעמד בכיר יותר.

החלטת לספר לה, היא הרי אישה חכמה וחברה טובה, היא ודאי תבין שהדברים שאמרה הם הכללה גסה שניתן לכנותה הערה אנטישמית. סיפרת לה וג'וליה התנצלה. היא גם סיפרה לשאר עובדי המשרד שאת יהודייה. לאחר שליאון גילה שאת יהודייה יחסו השתנה והוא התחיל להתרחק ממך, את נפרדת ממנו ומתחתנת עם שלום. את מגלה אדם נוח ונעים ואתם חיים בהרמוניה.

את פוגשת בחור צעיר שמספר לך על אגודה יהודית ציונית, הוא מזמין אותך לפגישה של האגודה, אולי שם תמצאי יהודים גאים המוכנים להילחם על זכויותיהם. מצד שני, את מאמינה שכאן אנחנו אמורים לחיות את חיינו וארץ ישראל נועדה רק לסידור התפילה.

מה החלטת?

אם בחרת ללכת לפגישה של הציוניסטים לך לכרטיס 4.

אם בחרת שלא ללכת לפגישה של הציוניסטים לך לכרטיס 5.

כרטיס מספר 9

המצב באירופה מאכזב, מכיוון שאת יהודיה אי אפשר לעשות כלום. השמועה אומרת שבאמריקה יהדות אינה מחסום ולכן את נפרדת בעצב רב ממשפחתך ומפליגה למדינת האפשרויות הבלתי מוגבלות. אחרי מספר שנים של עבודות מזדמנות וקצת שפשוף של האנגלית, מצאת עבודה באגף המשפטי של העירייה. העבודה קשה ומעניינת: מאישור בניית מרפסות עד בגצי"ם נגד חברות בנייה שרוצות להרוס ריאות ירוקות. עם השנים התקדמת ולמדת רבות על התרבות האמריקאית ופתחת בתוך העירייה מחלקה שתפקידה לסייע משפטית וחברתית בשילובם של מהגרים לאמריקה. נישאת ליהודי אמריקאי ונולדו לכם שלושה ילדים.

אחד מהם עלה לישראל והוא יועצו של השר לענייני רווחה, השנייה היא תסריטאית בהוליווד והשלישי - פרופ' להיסטוריה של מלחמת העולם הראשונה.

910

כרטיס מספר 10

התחתנת עם ליאון שהוא לא יהודי, הרגשת שאת לא יכולה להתקדם בעבודה או בפוליטיקה ואפילו איימו לפטר אותך אם לא תתנצרי. לכן החלטת שהאופציה היחידה העומדת בפנייך היא להתנצר. זו לא הייתה החלטה פשוטה אך בניגוד לשאר בני משפחתך, לא היית יהודייה דתייה וגם עכשיו את חיה כאדם חילוני לחלוטין, כך שההתנצרות לא ממש השפיעה עליך אלא רק עזרה לך להתקדם בחברה הנוצרית.

בעקבות ההתנצרות הצלחת לקבל משרה במשרד החוץ אך כעבור שנתיים מאסת בעבודה ועם לידת הילד הראשון הגשמת לעצמך עוד חלום, הפעם כיוצרת צעצועים ומשחקי חשיבה לילדים ומבוגרים.

פתחת מפעל קטן בחצר הבית, עם צוות עובדים הכולל ארבעה יוצרים אחרים, וביחד חשבתם המצאתם ויצרתם צעצועים שנמכרו בהצלחה ברחבי היבשת, אך כשהנאצים עלו לשלטון הכל השתנה...

910

כרטיס מספר 11

אביך שותק. על פניו ניכרת ההתרגשות מהבשורה, התרגשות מבואו של המשיח הרצל, זה שנים שאנו חולמים על ציון וירושלים, מתפללים לציון וירושלים ועכשיו הגיע העת. לכל זמן, ועת לכל חפץ, ועתה הוא זמנה של ציון וזמנו של הרצל, זמן הגשמת חלום יהודי בן אלפיים שנים, חלום על חידוש היישוב היהודי בארץ ישראל.

אבא מחבק אותך ומאחל לך דרך צלחה. את מצטרפת לאגודת הציונים. לאחר מחנה אימונים שבו למדתם קצת גיאוגרפיה והרבה חקלאות, מגיע השלב הקשה: אי אפשר לעלות ארצה בלי אישור מהממשל. אולי הרצל צודק, כדי להיות עם ככל העמים אנחנו צריכים להיות חלק מהעמים, לא להתגנב ארצה אלא לעלות בגאווה לארץ חמדת אבות.

אם בחרת לעלות עכשיו לארץ ישראל לך כרטיס 14.

אם בחרת להישאר באירופה לך כרטיס 13.

כרטיס מספר 12

אביך מגלה את המפגש עם הציונים. הוא ניגש אלייך, על פניו ניכר הכעס. הוא אומר לך: אם את בוחרת לעלות לישראל אחרים אותך מן המשפחה, אין ירושה ואין קשרים משפחתיים, החיים שלנו הם בתפוצה, עד שיבוא המשיח - אין אנו עולים לארץ ישראל. לכל זמן ועת לכל חפץ. ואת, מה את מחפשת שם בכלל הרי חלומך הוא להיות פוליטיקאית ושם אין פוליטיקה אמיתית. זו הרי כלל איננה מדינה יהודית.

אם את מחליטה להקשיב לאביך - לכי לכרטיס מספר 13.

אם את מחליטה שלא להקשיב לאביך לכי לכרטיס מספר 14.

מדוע אביה, הרב יעקב, עלול לכעוס כל כך? הרי זו ארץ ישראל, שאלוהינו נושאים עיניים כבר שנות דור? לכו להתייעץ עם הרב יעקב.

כרטיס מספר 13

את נשאת באירופה, אולם תחושת אכזבה מהמדינה ומהאנטישמיות הגואה מלווה אותך בכל רגע. את מחליטה לעשות מעשה: יחד עם חברים מהעבודה ומבית הכנסת אתם מארגנים הפגנות מחאה בניסיון לעורר כמה שיותר קהילות יהודיות שיפגינו נגד היחס המפלה שאתם מקבלים. הרי תרומתכם לכלכלה, לספרות, לאוניברסיטה, לא תסולא בפז, ואתם דורשים יחס שווה והוגן. ההתארגנות לא קלה, אך היא מעוררת בכם שאר רוח.

התחתנת עם חבר ילדות בשם שלום ואתם מחליטים להביא את בשורת היהדות האקטיבית למדינות אחרות ביבשת האירופאית. מלחמת העולם השנייה מוצאת אתכם בהולנד. אתם מתחבאים בדירת מסתור שארגן אחד מחבריכם יחד עם ילדיכם, המצב אינו פשוט אך אתם מאמינים בטוב האדם.

90

כרטיס מספר 14

החלום מתגשם ואת נמצאת על אונייה בדרך לארץ ישראל, את מגשימה חלום בן אלפיים שנות. הימים הראשונים בארץ קשים: חום השמש, האבק, הלינה באוהלים ועבודת הכפיים בבניית הארץ ובנטיעת כרמים ושדות. אך האימונים הקשים באגודה הציונית הוכיחו את עצמם, ואת מרגישה מסופקת בעשייתך למען העם היהודי.

אחרי כמה שנים בקיבוץ החלטת לעזוב לטובת העיר הגדולה, שם את מצטרפת לצוות המורים של הגימנסיה כמורה לספרות. בזמנך הפנוי את כותבת שירה וסיפורת, מתנדבת בהוראת עברית לעולים חדשים ומגדלת משפחה לתפארת ביחד עם שלום.

90

היועצים

תיאודור הרצל

גם אני שקלתי להציע ליהודים להתנצר אולם זו אינה החלטה קלה כלל ועיקר, הרי אני גדלתי כיהודי, חגגתי את בר המצווה שלי בבית כנסת בבודפשט. אני מרגיש יהודי, נראה כמו יהודי ואמא שלי היא ממש יהודייה - היא בטוחה שאני הכי טוב בהכל. היה שלב שבו פשוט נמאס לי, ראיתי שגם במדינה מתוקנת ומודרנית כמו ווינה לא אצליח להתקדם במשרד המשפטים בגלל שאני יהודי וחשבתי שאולי יש משהו ברעיון הזה, להתנצר, וכך כתבתי ביומני:

בערך לפני שנתיים חפצתי לפתור את שאלת היהודים בעזרת הכנסייה הקתולית. ביקשתי להבטיח לעצמי בראשונה את עזרת נסיכי הכנסייה באוסטריה ולהשיג על ידיהם ריאיון אצל האפיפיור, כדי להגיד לו: עזור לנו מפני האנטישמיות, ואני מחולל תנועה כבירה בין היהודים שיעברו באופן חופשי ונאה לנצרות. חופשי ונאה במונח זה, שמנהיגי התנועה - בייחוד אני - יישארו יהודים, ובתור יהודים יטיפו לקבלת הדת השלטת.

אבל זו הייתה רק מחשבה נאיבית, הבעיה היא השנאה כלפינו כיוון שאנו שונים, והשוני שלנו לא ישתנה גם אם נתנצר. שינוי בגישה כלפינו יקרה רק אם נהיה עם ככל העמים, נחיה במדינה מתוקנת משלנו עם ממשל וכלכלה יהודיים, עם תרבות גבוהה שתושפע מחלקיה היפים של תרבות אירופה, עם מערכת חינוך ומשפט, חקלאות וביד-טכנולוגיה וכל אשר מדינה זקוקה לו, רק במדינה משלנו נוכל להיות עם ככל העמים. הציונות היא הפתרון היחיד לשבירת תקרת הזכוכית שבה אנו נתקלים פעם אחר פעם.

הרב יעקב

את ארץ ישראל עזבנו בגלות בית שני. מאז חרב הבית ותמה עצמאות ישראל בארצו, אנו חיים בקהילות יהודיות ברחבי העולם. וגם הצלחנו לא רע בגלות... בבבל כתבנו את התלמוד הבבלי, ספר החוקים והדיונים של יהדותנו, בספרד ובמצרים חי רבי משה בן מימון וכתב את "מורה נבוכים" ועוד ספרים רבים העוסקים בחיים יהודיים.

החיים השלמים שלנו הם מחוץ לארץ ישראל עד שיבוא המשיח. ארץ ישראל כל כך מקודשת לנו, "לית אתר פנוי מניה" – או בעברית: אין בה אף מקום פנוי מנוכחות אלוהית. כל חלקה קטנה, כל סלע וכל פינה בארץ - אלוהים נמצא בהם, בורר ובודק ובוחר כליות ולב של כל אדם. רק גדולי הדור יכולים לעלות לישראל. וכל השאר, אנחנו קטני העם, נצטרך לחכות לימות המשיח, להסכמה של אומות העולם האחרות, ורק אז נוכל להרשות לעצמנו לעלות כקהילה.

עד אז יחידי הסגולה הם שמותר להם להיות כל כך קרובים לקב"ה. והרצל? הוא אולי מציע את חיפוש אישור האומות אך הוא אינו המשיח, אפילו לא קרוב. ולכן עד שישכון שלום בישראל ומשיח יבוא - כולנו נשארים בתפוצות.

הגב' הלנה רוזנבלום

לפני אלפיים שנה עזבנו את ארץ ישראל. מאז אמנם היו תמיד יהודים בארץ, אך מרכז חיינו היה מחוץ לארץ ישראל. אל הארץ נשאנו תפילות, שרנו שירים, אך את היהדות פיתחנו והרחבנו כאן! לא קל היה לנו להשתלב בחיים החברתיים, אבל שמנו לעצמנו למטרה להראות שאנחנו משתלבים, שאנחנו כמו כולם, עם ככל העמים, כמו שאוהב אותו הרצל לומר.

אבל בניגוד להרצל, אני חושבת שעלינו להיות כאלה דווקא כאן, באירופה. אנחנו מיוחדים, שלא ככל שאר העמים, לנו אין צורך בארץ אחת משלנו, אנחנו צריכים להיות בכל מקום. ובכל מקום נמשיך להצליח כפי שאנחנו מצליחים.

אנחנו עם סגולה וסגולתנו היא בהצלחתנו להגיע לכל מקום ולהפוך אותו למצליח יותר מבחינה חברתית, כלכלית, מדינית, השכלתית. מקומנו הוא כאן, אנחנו פורחים בסביבה שבה יש לנו חופש לקיים את דתנו ובו בזמן להשתלב בחברה הכללית. תפקידנו כיהודים, כעם הסגולה, הוא להישאר כאן, להראות לכולם שיהודים אינם עם תאב בצע אלא עם הרוצה לקחת חלק אמיתי ולהיות שותף מלא במקום שבו הוא נמצא.

לפניכם מפת העולם.

שרטטו את המסלול שעברתם, ספרו למליאה על המסע שעברתם, על הקשיים וההחלטות, ועל סופו של המסע: מהם חששותיכם, תקוותיכם, חלומותיכם.

העולם בשנת 1900

יחסי ישראל והתפוצות כיום

כיום חיים ברחבי העולם כ-13 מיליון יהודים. כ-5.5 מיליון גרים בישראל והשאר מפוזרים בין צפון אמריקה, אירופה ודרום אמריקה. כמה אלפים חיים באוסטרליה ודרום אפריקה.

התגשמות חלומו של הרצל - הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, שינתה את התפיסה המחשבתית של רבים מיהודי העולם. ישראל הפכה מארץ שאליה נשאנו תפילה, ארץ שהיא חלום של אלפיים שנים - למדינה לכל דבר, ואנו שבנו להיות עם ככל העמים, עם שיש לו ארץ. שאלות הקשורות לציונות ויהדות קיבלו זווית אחרת: לא רק מהו מקומנו באירופה, ארה"ב או מדינת ישראל, אלא שאלות של אחריות: אם כולנו יהודים, כולנו בעלי עבר היסטורי משותף הנמשך שנים לאחור, האם יש לנו אחריות אחד לשני? האם יש למדינת ישראל תפקיד הקשור ביהודי התפוצה ולהיפך? מה צריכה להיות משמעות הרעיון מהתלמוד " כל ישראל ערבין זה לזה"?

לפניכם שלוש דילמות הקשורות ליחסי ישראל – תפוצות. התחלקו לשלוש קבוצות. בחרו אחת מן הדילמות והתמודדו איתה.

הציגו בפני המליאה את הדילמה, את הדרך בה התמודדתם איתה ואת הכרעתכם.

דילמה ראשונה: פיאוע בשני בתי כנסת בטורקיה.

הקהילה היהודית בטורקיה מונה כ-22 אלף איש ולהם חיי קהילה פעילים בבתי כנסת ובתנועת נוער. בבוקר שבת קרירה בחודש נובמבר בשנת 2003, התפוצצו שני מטעני צד בשני בתי כנסת שונים. עוברי אורח יהודים ושאינם יהודים נפגעו והקהילה היהודית שותקה.

אתם יושבים בצוות של ראש ממשלת ישראל לענייני יהודי התפוצה. עליכם להחליט מה צריכה להיות תגובתה של מדינת ישראל.

האם על המדינה לסייע לקהילה היהודית ברגעי משבר אלו?

איזה סיוע תגישו? האם עלינו לשלוח צוותי הצלה וסיוע לכוחות הטורקים (הרי אנחנו מיומנים באירועים מסוג זה והידע שלנו יכול לסייע לכולם)?

האם על המדינה לממן את שיקום ושיפוץ בתי הכנסת שנפגעו?

האם עלינו לקחת אחריות על ביטחון הקהילה היהודית?

אם אתם בעד הסיוע נסחו מכתב לראש הממשלה ושר האוצר והסבירו מדוע אתם תומכים בכך.

אם אתם מתנגדים למתן הסיוע, כתבו מכתב לראשי הקהילה באיסטנבול והסבירו מדוע מדינת ישראל אינה יכולה לסייע להם כעת.

נקודה למחשבה:

סבלם של היהודים בתפוצות היה הגורם העיקרי שהביא את הרצל למסקנה שהקמת בית לעם היהודי היא חיונית. הוא האמין שהאנטישמיות תיעלם לחלוטין עם הקמת התנועה הציונית.

"ליהודים לא יהיו עוד אויבים לאחר שובם לארצם" כתב במדינת היהודים, לצערנו, זו אחת מנבואותיו שלא התגשמו.

איננו יכולים לדעת כיצד היה הרצל מגיב כיום לשאלה האם יש לסייע לקהילות יהודיות בתפוצות בשעת משבר ומצוקה.

האם כיוון שהציונות כבר הציעה להם הזדמנות "להציל את עצמם", באמצעות שיבה הביתה, כעת אינה מחוייבת כלפיהם? האם על המדינה היהודית מוטלת החובה לשאת באחריות ולהגיב לצרכים של אלו שבחרו להישאר מאחור? מדוע?

דילמה שנייה: בניו – ג'רסי, ארה"ב

אתם בני משפחה יהודית מניו-ג'רזי. את עורכת את מדור האמנות של אחד העיתונים הגדולים במדינה ובעלך רופא עיניים במרפאה מקומית. יש לכם ארבעה ילדים וכולם לומדים בבית הספר היהודי בעיר מגורכם. כשנישאתם החלטתם שלמרות עלותו הגבוהה של בית הספר היהודי (מכיוון שאין בית ספר יהודי ציבורי, כל בתי הספר הם פרטיים ועלותם גבוהה) ילדיכם יישלחו ללמוד בו במשך 12 שנות לימוד. למרות העומס הכלכלי החלטתם שאחוז מסויים מהכנסתכם יועבר לתרומה. אתם צריכים להחליט לאיזה ארגון תתרמו את הכסף.

אתם מתלבטים בין:

1. עמותה מקומית שמטפלת בנשים מוכות ובנפגעות תקיפה מינית. המרכז מספק דיור מוגן לאישה וילדיה, ליווי אישי וקבוצתי של הילדים, סיוע משפטי לפי הצורך ושיקום כדי להחזיר את הנשים וילדיהן לחיים סדירים ובריאים בצורה המהירה ביותר. הכרתם את המקום מפני שבתכם הבכורה התנדבה שם במתן שיעורי מוזיקה לילדים קטנים, והתרשמתם עמוקות ממסירות הצוות ומהצלחתו, גם במקרים קשים ביותר.

2. בקיץ האחרון ביקרתם בישראל והכרתם בחורה צעירה שעלתה ארצה והקימה ארגון נפלא של תמיכה בילדים שמסיבות רבות ושונות עזבו את ביתם. היא אינה מנסה להחזיר אותם הביתה אלא לספק להם פינה חמה ולהוציאם מהרחוב הקר והמנוכר. במסגרת שפתחה היא מפגישה אותם עם סטודנטים שיכולים להוות להם דוגמה אישית ומספקת להם מקום בטוח לשיתוף באתגרי החיים. היא מסייעת לאלה שמתמכרים לסמים ומפנה אותם למרכזים של משרד הבריאות לטיפול משלים. לרוב הילדים האלו המפגש אתה ועם צוות המתנדבים הוא האור בקצה המנהרה. השנה היא רוצה להרחיב את הפעילות לערים אחרות בישראל ולפתח את מערך התמיכה הכולל הניתן לילדים. היא זקוקה לסיוע כספי כדי להקים חדר אוכל קטן שבו ילמדו המשתתפים לבשל וכמובן יאכלו, וכן לשכר למנהל המקום שיהיה גם מנחה הפעילות. כמו כן היא זקוקה לאנשי מקצוע נוספים, שיוכלו לעקוב אחר מצבם הנפשי והבריאותי של הילדים. כאמור, תקציב התרומה שלכם קטן מאוד ואינכם מעוניינים לחלק את הסכום לשניים.

למי תיתנו את הכסף ולמה? כתבו מאמר עמדה לעיתון היהודי המקומי, ונמקו בו את החלטתכם.

נקודה למחשבה:

הרצל רצה ליצור מדינה שתהיה אוניברסלית ואנושית בהשקפתה: "כל מה שעמלתם עליו יהיה חסר ערך, ושדותיכם יעמדו שוב בשממונם, אלא אם תעמלו גם על פיתוח חופש המחשבה והביטוי, נדיבות הרוח והאהבה לאנושות. את אלה עליכם לפתח ועליהם עליכם לעמול". כך כתב **באלטנווילנד**, וכאשר אחת הדמויות ביקרה בירושלים שהרצל דמיון, הוא תיאר את העיר שראה בדמיונו:

"כל המבנים (בעיר העתיקה בירושלים) יוחדו לצרכים דתיים ולצרכי צדקה - אכסניות לעולי רגל מכל הדתות, מוסדות רווחה איסלאמיים, יהודיים ונוצריים, בתי חולים ומרפאות עמדו זה לצד זה. במרכז של כיכר גדולה עמד ארמון השלום המפואר, שם נערכו כינוסים בין לאומיים של שוחרי שלום ומדענים, שכן ירושלים הפכה לאכסניה לשאיפותיה הנעלות ביותר של הרוח האנושית: אמונה, אהבה וידע".

אילו היה על הרצל לייצג למשפחה זו שבניו ג'רסי אם לתמוך בנשים מוכות בעיירה, שאינן בהכרח יהודיות, או לסייע לנזקקים במדינת היהודים, מה הייתם מצפים לשמוע ממנו?

דילמה שלישית: חברים מעבר לים

בשנה שעברה, בכיתה י"א, החל בית הספר בתכנית של מפגש עם בית ספר של הקהילה היהודית בארה"ב. כל השנה התכתבתם עם החברים מעבר לים. בחודש מרץ הייתם בביקור שם וביום העצמאות הם באו לארץ לבקר אתכם. זו קבוצה מאוד נחמדה, ביליתם ביחד והיה ממש כיף. בתקופת החגים ג'סיקה באה לבקר אתכם בארץ, ביליתם עם כל החברה והיה ממש סבבה. אתם כבר בכיתה יב' ודברתם הרבה על התכניות לשנה הבאה, היא סיפרה לכם שבעקבות המפגש עם הכיתה הרבה מחבריה החליטו לבוא לשנה לארץ, ללמוד כאן באחת האוניברסיטאות, ואתם סיפרתם לה על שנת השירות שאתם מתכננים לעשות. כרגע אתם בתהליך מיון לגרעין

שהולך לשדרות. ג'סיקה מספרת לכם שגם בבית הספר והקהילה שלה יש שנת שירות שבה חבריה ישראלים באים לגור אצל משפחות יהודיות והם עובדים יחד עם הנוער בבית הספר ובמתנ"ס.

עכשיו אתם לא בטוחים מה נכון יותר לעשות. האם ללכת לגרעין בשדרות לתמוך בקהילה שם ולסייע לילדים ולמשפחות במצוקה או לנסוע לארה"ב ללמד על ישראל? כאן יש מצוקה ושם יש חוסר זהות וקשר ליהדות... במה אתם יכולים לתרום יותר? ממה תיהנו יותר? ואיזה שאלות בכלל צריכות להנחות את הבחירה שלכם? ג'סיקה עוזבת ומבקשת שתישלחו לה מייל ותספרו מה החלטתם ומדוע.

כתבו לה ג'סיקה מכתב וספרו לה על החלטתכם ונימוקיכם.

נקודה למחשבה:

הרצל הבין שלא כל היהודים יעברו למדינה יהודית גם לאחר הקמתה, אך חזה בספרו **מדינת היהודים** שאלו שלא יבואו, יאופיינו כ"מתבוללים עד לעמקי נשמתם, אם הם נשארו היכן שנשארו, גם לאחר הקמת המדינה היהודית החדשה, עם המוסדות הנעלים שלה, שהפכה למציאות", וכן ש"במהרה הם ייעלמו כאחד".

לאור מידע זה, כיצד אתם מדמיינים את הרצל מגיב לדילמה זו?

האם הוא היה גורס שחשוב יותר לעבוד בשדרות, בניסיון להשיג את חברת המופת ששאף ליצור כאן, או דווקא להרחיב את העזרה לכל היהודים שעדיין חיים בתפוצות? גורלם של היהודים העסיק אותו עד מאוד. האם לדעתכם היה ממשיך להעסיק אותו, לאור הידיעה כי לאחר מותו הם דחו את הזמנתו לשוב הביתה?

סיכום:

דונו במליאה בשאלות הבאות:

- האם ליהודי העולם יש אחריות זה כלפי זה?
- כיצד אחריות זו צריכה לבוא לידי ביטוי בתקופה של משברים ביטחוניים או כלכליים?
- מה המשמעות של "עניי עירך קודמים"?
- האם אנחנו מחויבים בראש ובראשונה לסביבה שבה אנו גרים, למדינה שבה אנו חיים?
- האם יש לנו אחריות גם כלפי אחינו היהודים בשאר חלקי העולם?
- האם יש דרכים אחרות לתמיכה שאינן כלכליות?
- מה הן יכולות להיות במקרים אלה?
- מהי תפיסתו של הרצל בנושא זה?
- כיצד היה הרצל מגיב לכל אחת מן הדילמות?

שאלת האחריות ההדדית בין יהודי כל העולם קיבלה תפנית מעניינת עם קום מדינת ישראל. עד כה היינו קהילות יהודיות פזורות שהתמודדו עם הישרדות בחיי היום יום ועם הניסיון להישאר מאוחדים. משקמה מדינת ישראל – קם מרכז לעם היהודי, מרכז פוליטי, חברתי, כלכלי והשכלתי, מקום שאליו יכולים להגיע כל יהודי העולם בכל עת שייחפצו, אם בשעת דחק ואם בשעת רווחה. עם זאת גם הרצל חוזה המדינה חשב שהחיים בישראל אינם חובה לכל היהודים: "השאלה של הגירת היהודים... מי שאינו רוצה לבוא עמנו, שיישאר נא במקומו. ההתנגדות של יחידים אינה מעלה ואינה מורידה." (הרצל, מתוך מדינת היהודים).

שאלות למחשבה:

- מהו סוג הקשר שיש לקיים בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות?
- אילו יחסים יש לכונן בין יהודי ישראל ליהודי העולם לדעתכם?
- מהי הזכות שיש ללמד על קיום חיובי של קהילות יהודיות בתפוצה ומה זכות יש ללמד על אחריות מדינת היהודים כלפי יהודי כל העולם?
- כתבו מאמר עמדה ונסו לענות בו על השאלות שלעיל.

יחידה 4: ציטוטים מדברי הרצל

- "מתוך כבוד לדת הלכתי בשבת שלפני הקונגרס אל בית הכנסת. ראש הקהילה קרא לי לעלות לתורה. ביקשתי ממר מרקוס שישנן איתי את הברכה וכשעליתי אל הבימה הייתי נרגש יותר מבכל ימי הקונגרס. המילים המעטות של הברכה העברית חנקו את גרוני מהתרגשות".
- "ואם תרצו אין זו אגדה...
ואם לא תרצו,
אז הנה הדבר אשר ספרתי לכם הוא אגדה,
ונשאר רק אגדה". (דברי סיום בסוף "אלטנוילנד")
- "לנו, המתחילים בתנועה הזאת, קשה להאמין, כי נראה בעינינו את אחריתה המפוארה. אבל כבר בראשיתה היא מכניסה לתוך חיינו גאות רום-אנשים ואושר של חרות פנימית. אנחנו נטע בעד בנינו, כשם שאבותינו שמרו על מסורתם בעדנו. חיינו הם רגע אחד בנצחיותו של עמנו; ולרגע הזה יש חובות מיוחדות". (מתוך "פתרון לשאלת היהודים")
- "האמן אאמין כי יצמח דור יהודים חדש ונפלא מן הארץ...
הגיעה השעה שנהיה חופשיים על אדמתנו ושאננים נמות בארץ מולדתנו.
חירותנו תביא חופש לכל העמים בעושרנו יתעשרו ובגדולתנו יגדלו גם הם.
וכל אשר נעשה שם למען אושרנו והצלחתנו,
ממנה תצמחנה תוצאות ברכה ואושר לכל בני האדם". (מתוך "מדינת היהודים")
- "ירושלים" אמר פרידריך בקול רועד כלשהו, כמסיח אל עצמו. הוא לא יכול להסביר לעצמו מדוע מראה דמותה של עיר זרה זו מזעזע אותו כל כך. אולי בשל זיכרון מילים מקדמת ילדותו..."
- תפילות שמלמל אביו? ליל התקדש חג הפסח השכוח נעור בנשמתו. אחד הפסוקים העבריים המעטים שעוד היו זכורים לו הדהד בלבו: "לשנה הבאה בירושלים"!...
לפתע ראה עצמו בדמות נער ההולך לבית התפילה בצד אביו... ולנגד עיניו

- הזדקרו חומות ירושלים בזיו ירח אגדי. שטף חם מילא את עיניו סערת רוחו גברה עליו, הוא עמד מלכת, והדמעות נטפו אט-אט על לחייו...
קינגסקורט פסע ללא רחש פסיעה אחת לאחור כדי שלא להשבית את התייחדותו הנוגה של פרידריך.
(מתוך "אלטנוילנד")
- "הגיע הערב השמיני, שבו דולקים כל הנרות, אף גם התשיעי, השמש הנאמן, שכל תפקידו הוא רק להדליק את האחרים. שפעת אורה הפיצה המנורה. עיני הילדים הפיקו נגה. ובעיני מיודענו היתה חזות הכל משל ודמיון להתעוררות האומה.
בתחילה נר אחד, והנה עוד חשך, והנר היחידי עוד עצוב למראה. ואחריו ימצא לו חבר, ועוד אחד, עוד אחדים. האפלה כליל תחלוף. בראשונה יזרח האור לצעירים, לדלים, ואחרי-כן ילוו עליהם האחרים, אוהבי הצדק, האמת, החרות, ההתקדמות, האנושות, היפי. וכשכל הנרות דולקים נשתומם ונשמח על המפעל שנעשה ואין כהונה המאשרת את בעליה כזו של השמש בהיכל האור."
(מתוך "המנורה")
- למדתי בבית ספר מכין יהודי שם התייחסו אליי במידה מסויימת של כבוד כיון שאבי היה סוחר אמיד. זכרונותי הראשונים מבית הספר הזה הם של מכות שספגתי בשל העובדה שלא ידעתי את כל פרטי יציאת מצרים. כיום יש מורים רבים שהיו רוצים להלקות אותי בשל העובדה שאני זוכר את יציאת מצרים טוב מדי.
(מתוך "סקירה אוטוביוגרפית", ג'ואיש כרוניקל, לונדון 1898)
- "הנני לנסות זאת, אף כי חוששני, פן לא יבינו אותי כראוי, מפני הקיצור והשטחיות שבציורי. קרוב לשער, כי הרצאתי הראשונה, שאיננה שלמה, תעורר את היהודים לשחוק עלי. דרך כסל ופתיות הנהוגה בקרבנו, להתקלס איש ברעהו, הוא שיור ממידת העבדות, שהרגלנו בה במשך מאות השנים של רדיפה ולחץ. מי שהוא בן חורין, איננו רואה בעצמו שום דבר מגוחך ואיננו נותן לשום איש להתקלס בו. ולפיכך פונה אני בראשית דברי אל היהודים, שרוחם אמיצה ודעתם חפשית."
(מתוך "פתרון לשאלת היהודים")
- "צוואתי לעם היהודי: התקינו את מדינתכם באופן שהזר ירגיש טוב בתוכם."
(מתוך "עניין היהודים", ב', עמ' 131)
- "כל מה שנטעתם... יהיה חסר ערך ויקמול אם חופש המחשבה והביטוי, הנדיבות ואהבת הבריות לא יפרחו אצלכם"
(מתוך "אלטנוילנד", ספר III, פרק 3, עמ' 120)
- "ולנו אין זו מליצה ריקה מן השפה לחוץ, כאשר הנה לאלה המכבדים את ציון בשפתם ומחלקת שפתייהם לחמם נמצא. לפי דעתנו לא די לנו בעתרת שפתים בלבד, כדי לקומם הריסות ציון, כי-אם בפועל ידים נשכיל אף נצליח. אנחנו נשוה לנגדנו את דברי הכתוב: "וברכתיך בכל אשר תעשה!"
(מתוך המסע לארץ הקדושה)

■ “דורות הרבה באו והלכו למן העת, שהיתה האדמה הזאת נחלת היהודים, בזכרנו זאת, הננו כחולמים חלום מימים עתיקים מאד. אבל החלום הזה עודנו חי, חי הוא בלבותיהם של אלפים ורבבות; הוא היה והוה נחמתנו הנפלאה בשעות מלאות מכאובים לעמנו האומלל.”
(מתוך “אל קיסר אשכנז אשר בירושלים”)

■ “כל המבנים (בעיר העתיקה ירושלים) יוחדו לצרכים זתיים ולצורכי צדקה-אכסניות לעולי רגל מכל הדתות. מוסדות רווחה אסלאמיים, יהודים ונוצריים, בתי חולים ומרפאות עמדו זה לצד זה. במרכזה של כיכר גדולה עמד ארמון השלום המפואר, שם נערכו כינוסים בין לאומיים של שוחרי שלום ומדענים, שכן ירושלים הפכה לאכסניה לשאיפותיה הנעלות ביותר של הרוח האנושית: אמונה, אהבה וידע.”

■ “איננו נותנים לילדינו גמול, או עונש, על מעשי אבותיהם.
לכל דור ניתנת הזכות להתחיל מחדש.

משום כך כל המוסדות החינוכיים שלנו חינם הם, מבית הספר היסוד ועד לאוניברסיטה של ציון. על כל התלמידים ללבוש את אותם בגדים פשוטים... אנו חושבים שלא ראוי להוציא ילדים מן הכלל בשל העושר או המעמד החברתי של הוריהם יהיה בכך כדי להזיק לכולם.
הילדים מהמשפחות האמידות ייעשו עצלים ומתנשאים, אילו האחרים יעשו מרירים.”

■ “כל שעל החולים הנזקקים לעשות הו לפנות לאגודות הצדקה הציבוריות. פניו של איש לו יושב ריקם... הרי נתבייש לטלטל חולה מבית חולים אחד לאחר, כשם שפעם היו עושים. אם יהיה בית חולים אחד מלא, מיד ייקח אמבולנס את המפונה, מחצר בית החולים לבית חולים אחר שיש בו מיטות פנויות.”

■ “בצהריים עוד המו הסמטאות אדם, ועכשיו, ההמולה נדמה. כמות המכוניות שנסעו ברחובות קטנה במידה ניכרת והחנויות נסגרו זו אחר זו. השבת ירדה בחגיגות על העיר הרוחשת חיים. שומרי המסורת החלו נוהרים לבתי הכנסת. מלבד בית המקדש, היו בעיר העתיקה ובעיר החדשה בתי כנסת נוספים - לכבודו של האל הבלתי-נראה, ששכינתו שורה על עם ישראל הגולה זה אלפי שנים. תחושה מוקדמת של התעלות פקדה את המוני ההולכים בדרך, שהושפעו מאווירתה השלווה של עיר הקודש... כל אדם שהתהלך בסמטאות האלה, דבק בו בהכרח הלך רוח דתי, תהייה עמדתו כלפי הדת אשר תהייה. האנשים שנפגשו כאן במקרה או במתכוון בירכו זה את זה בשתיקה לבבית. השבת שכנה בלבבות.”

■ “מה היה מבנה נפלא זה בצבעי לבן וזהב שגגו מונח על יער שלם של עמודי שיש בעלי כותרות זהב?... זהו בית המקדש! הנבואות הקדומות התגשמו, והנה בית המקדש נבנה מחדש. שוב נבנה מגושי אבן מלבניים ענקיים שנחצבו במחצבות סמוכות... שוב ניצבו עמודי הארד לפני מקום קודשו של ישראל... כמו בימים הקדומים, כאשר מלך שלמה בישראל.”
(מתוך “אלטנוילנד”)

■ “ואם תרצו אין זו אגדה...”

ואם לא תרצו, אז הנה הדבר אשר ספרתי לכם הוא אגדה,
ונשאר רק אגדה.”

(הרצל, דברי סיום בסוף אלטנוילנד)

